

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

ΑΜΦΙΣΣΑ
1980

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τήν

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιά 1

Τεύχος 16, Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος 1980

Υπεύθυνος γιά τήν ὅλη: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός

Ἡπείρου 16, Ἀθήναι — Τηλ. 82.17.743

Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθήναι - Τηλ. 360.38.20

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Λακαφώσης, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Πάλλας, γραμματεὺς Ε.Φ.Μ.

Εὐγενία Γερολυμάτου, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Νικόλαος Δρόλαπας, ἑφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγουρόπουλος

Ἰωάννης Ἀναγνωστόπουλος μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

—Ἐπικαιρότητες τοῦ Δ.Ι.Κ.	Σελ. 1/465
—Γύρω ἀπὸ μιὰ διένεξη, τῆς Ε.Φ.Μ.	» 5/469
—«Στὰ ὄρ' καὶ στὰ ὀνά...», τοῦ Μήτσου Ἐλάτου	» 7/471
—Εὐθύμιος Γούβαλης, τοῦ Δρ. Κραβαρτόγιαννου	» 18/482
—Τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο στὴν Ἀρτοτίνη, τοῦ Δημ. Παλούκη	» 20/484
—«Τάχα - τάχα ὁ ἀργαλειός μου», τοῦ Γ. Κουτσοκλένη	» 26/490
—Τ' ἀηδόνια καὶ τὸ πικρὸ - ἄπ, τοῦ Χρήστου Καρβέλη	» 30/494
—Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας	» 32/496

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Ἀπ' ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

Ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν πήραμε τὴν παρακάτω ἐπιστολή :

Πρὸς τὸ Δ.Σ.

τῆς Ε.Φ.Μ.

Ἀμφισσα

Ἀγαπητοὶ Φίλοι.

Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ προσωπικὰ καὶ ἐκ μέρους τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἑταιρείας γιὰ τὴν τιμητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ περιοδικοῦ «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα». Ὅπως διαπίστωσα καὶ ἀπ' τὸ προλογικὸ σημείωμα τοῦ συμπατριώτη λογοτέχνη Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ, ἡ δραστηριότητά σας ἔχει ἀπλωθεῖ σὲ πολὺπλευρους τομεῖς. Σᾶς συγχαίρω καὶ εὐχομαι στὸν Πρόεδρο καὶ στοὺς συνεργάτες του δύναμη καὶ περαιτέρω δραστηριότητα γιὰ τὸ καλὸ τῆς παραμελημένης ἐπαρχίας.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ε.Η.Μ.

ΚΩΝ. ΦΡΟΝΤΖΟΣ

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

1.—ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ. Μὲ τὸ σημερινὸ 16ο τεῦχος (4ο τοῦ 1980) τὸ περιοδικὸ μᾶς συμπληρώνει τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὴν ἔκδοσή του.

Δημιούργημα μιᾶς μικρῆς ομάδας συμπατριωτῶν μας, ποὺ γιὰ μόνον κίνητρο εἶχαν τὴ διάθεση γιὰ προσφορὰ καὶ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὸν τόπο μας, κατόρθωσε σύντομα νὰ καλύψει τὸ κενὸ ποὺ ὑπῆρχε στὸ χῶρο του καὶ νὰ ἐκδίδεται ἀνελλιπῶς ἀνὰ τρίμηνο. Ἀπὸ τὴ πρώτη στιγμή ἐπεδίωξε ὄχι ἀπλῶς τὴ κυκλοφορία ἀλλὰ τὴν ὅσο τὸ δυνατὸν πλατύτερη διάδοσή του σὲ ὅλα τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ τῆς Φωκίδας. Προσπάθησε νὰ εἶναι προσιτό, ἀπὸ κάθε ἄποψη, σὲ ὅλους τοὺς συμπατριῶτες μας, ἀπὸ τὸν ἀγράμματο ξωμάχο τοῦ χωριοῦ μέχρι τὸ μελετημένο ἐπιστήμονα τῆς πόλης καὶ νὰ διαθάζεται ἀπὸ ὅλους μὲ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ

καταβλήθηκαν επίπονες προσπάθειες, ώστε τὸ κατανοητὸ γιὰ τοὺς νὰ μὴν εἶναι ἀνιάρὸ καὶ ἀδιάφορο γιὰ ἐκείνους καὶ χρειάστηκε σοβαρὸς προβληματισμὸς γιὰ νὰ καταλήξει στὴ σημερινή του μορφή. Γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ ἴδιου σκοποῦ διανέμεται δωρεὰν παρὰ τὰ πενιχρὰ οἰκονομικὰ μέσα τῆς Ἑταιρείας.

Στὰ τέσσερα αὐτὰ χρόνια ἀντιμετωπίσαμε ποικίλες ἀντιξοότητες καὶ νοιώσαμε πολλές φορὲς ἀπογοήτευση γιὰ τὴ διάψευση ἐλπίδων ἢ προσδοκιῶν, νοιώσαμε ὅμως καὶ τὴν ἱκανοποίηση γιὰ τὴ συμβολή μας στὴν ἐπίτευξη μεγάλων ἔργων, ὅπως ἡ ἱδρυση καὶ λειτουργία τοῦ «Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας», γιὰ τὴν πανελλήνια προβολή τῆς Φωκίδας καὶ γιὰ τὴν καθολικὴ παραδοχὴ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀνιδιοτελοῦς τοποθέτησής μας σὲ διάφορα θέματα τοῦ τόπου μας.

Δὲν ἀμφισβητοῦμε τίς ἐλλείψεις, ἀτέλειες ἢ ἀστοχίες μας οὔτε διστάζουμε νὰ παραδεχθοῦμε μιὰ μορφή «ἐρασιτεχνισμοῦ», πὺ μερικοὶ μᾶς ἀποδίδουν σὰν μειονέκτημα. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀνθρώπινο, γι' αὐτὸ ἄλλωστε ζητοῦμε τίς ὑποδείξεις τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τὴν καλόπιστη κριτικὴ τους, καὶ τὸ δεῦτερο ἀναπόφευκτο — ἐμεῖς πάντως δὲν τὸ θεωροῦμε μειονέκτημα — ἂν ἀναλογισθεῖ κανένας ὅτι λίγοι, πολὺ λίγοι, ὑπῆρξαν οἱ ἀναγνωρισμένοι πνευματικοὶ ἀνθρωποὶ τῆς Φωκίδας πὺ μᾶς παραστάθηκαν στὴν προσπάθεια αὐτὴ — ὁ Κραθαρθόγιαννος, ἂν καὶ ἐκδίδει τὰ «Τετράμηνα», ὁ Χασιακὸς, ὁ Παπακωνσταντῖνου, ὁ Φιλιππόπουλος, ὁ Γούβαλης — ἐνῶ, οἱ ἄλλοι, οἱ «ἄγνωστοι ἐρασιτέχνες», πὺ μὲ συγκινητικὴ προθυμία ἔθεσαν στὴ διάθεσή μας τίς ὅποιες δυνατότητές τους καὶ στήριξαν τὸ περιοδικό μας, πάρα πολλοὶ — ἡ Ε. Γερολυμάτου, ἡ Παυλοστάθη - Ξενάκη, ἡ Α. Γερολυμάτου, ὁ Κουτσοκλένης, ὁ Μαστρογιάννης, ὁ Σπάρτακος, ὁ Ἔλατος, ὁ Θ. Δρόλαπας, ὁ Ὀλυμπίου, ὁ Παλούκης, ὁ Παπανικολάου, ὁ Δωριέας, ὁ Ν. Δρόλαπας, ὁ Ράπτης, ὁ Ζήσιμος, ὁ Δαφναῖος, ὁ Ντόσκας, ὁ Καρβέλης, ὁ Κολοβὸς κ.ἄ.

Μὲ τὴ βοήθεια ὅλων τούτων μπορέσαμε νὰ ἀποθησαυρίσουμε, στὶς 496 σελίδες τοῦ περιοδικοῦ θρύλους καὶ παραδόσεις τοῦ τόπου μας, ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων του, λαογραφικὰ τῶν διαφόρων περιοχῶν του καὶ τόσα ἄλλα πὺ σιγὰ - σιγὰ χάνονται σκεπασμένα ἀπὸ τὴν ἀχλὺ τοῦ χρόνου, καὶ νὰ παρουσιάσουμε ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ συμβάντα πὺ οἱ περισσότεροὶ ἀγνοοῦσαν.

Τὸ ὅτι, ἔστω καὶ μὲ τὴ μορφή τοῦ «ἐρασιτεχνισμοῦ», τὸ περιοδικὸ εἶχε μεγάλῃ ἀπήχηση στὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὁλοένα αὐξανόμενη ζήτησή του καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσή του, πὺ πρόθυμα προσφέρουν διάφοροι συμπατριῶτες καὶ μικροκοινότητες τοῦ νομοῦ μας, καὶ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά τους ἀκόμα.

Τὴ συνέχιση τῆς συμπαράστασης αὐτῆς ἐπιζητεῖ τὸ περιοδικό μας, καὶ τὴ προσδοκᾷ, καὶ στὴ παραπέρα πορεία του. Μὲ αὐτὴ οἱ «Σελίδες» θὰ παραμείνουν ὅπως ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, στὸ «Ξεκίνημα», ἐπαγγέλθηκαν οἱ δημιουργοί του: ἀνοιχτὲς σὲ κάθε συμπατριώτῃ, ἀπαλλαγμένες ἀπὸ σκοπιμότητες καὶ συμφέροντα, ἐνεργοὶ συμπαραστάτες κάθε νέου πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ κάθε προσπάθειας ποὺ ἀποβλέπει στὴν πρόοδο καὶ τὴν πολιτιστικὴ ἐξύψωση τοῦ τόπου μας.

Καὶ πιστεύει πῶς θὰ τὴν ἔχει.

2.—**Η ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΜΟΡΝΟΥ.** Τώρα ποὺ ἡ λίμνη τοῦ Μόρνου, στὸ Λιδωρίκι, ἀποτελεῖ πιά πραγματικότητα, καιρὸς εἶναι νὰ ἐξετασθοῦν προσεκτικὰ οἱ δυνατότητες γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς κατάστασης ποὺ προέκυψε. Γιατὶ εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὑπάρχουν πολλές δυνατότητες γιὰ τὴ δημιουργία ἐστιῶν ἐργασίας καὶ ἀπασχόλησης ποὺ μποροῦν ν' αὐξήσουν τὸ εἰσόδημα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καὶ νὰ ἐπιδράσουν θετικὰ στὴ δημογραφία τῆς φθίνουσας Δωρίδας. Ἡ ἰδιάζουσα ὁμορφιὰ τοῦ καινούργιου τοπίου — συνδυασμὸς «θάλασσας» καὶ δάσους — ποὺ ἀποτελεῖ τὸ «κάτι ἄλλο» γιὰ τὴν πατρίδα μας, τὰ δασοσκέπαστα βουνὰ ποὺ προσφέρονται θαυμάσια, γιὰ φυσικὴ ζωὴ καὶ ὀρειθασία, ἡ ἥσυχη καὶ καθαρὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ πραγματικὰ ξεκουράζει καὶ τὰ γραφικὰ χωριουδάκια μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ τους μορφὴ μποροῦν, κατάλληλα ἀξιολογούμενα, ν' ἀποτελέσουν πόλους ἑλξης τουριστῶν γιὰ ὁλόκληρο τὸ χρόνο. Σὲ τοῦτο θὰ βοηθήσει σημαντικὰ καὶ τὸ κυνήγι τῶν ὑδρόβιων πουλιῶν, ποὺ σὲ λίγο θὰ κατακλύζουν τὴ λίμνη, ἀρκεῖ νὰ ὀργανωθεῖ σὲ θάσεις ἀθλήματος καὶ ὄχι ἐξολόθρευσης ἢ ἐμπορίας. Καί, ἀκόμα, ἡ λίμνη μπορεῖ νὰ γίνῃ ἓνα πελώριο φυσικὸ ἐκτροφεῖο ψαριῶν κλπ. — ἄρχισε ἤδη ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς μὲ πέστροφες.

Πρωταρχικὴ ὅμως καὶ καθοριστικῆς σημασίας προϋπόθεση εἶναι ὁ ὀρθὸς σχεδιασμὸς καὶ τὸ πνεῦμα καλῆς θέλησης, ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδείξουν ὅλοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Πρέπει, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ ὁποιασδήποτε κίνησης, νὰ καθορισθοῦν μὲ σαφήνεια οἱ κατευθυντήριες γραμμὲς καὶ νὰ ληφθοῦν ὅσα μέτρα κριθοῦν ἀναγκαῖα γιὰ νὰ μὴν ὀδηγηθεῖ στὴν καταστροφὴ αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκεται ν' ἀποτελέσει τὴν «χρυσοτόκο ὄρνιθα», — ἡ περίπτωση τῶν Δελφῶν ποὺ αὐτοκαταστράφηκαν ἄς καθοδηγεῖ καὶ ἄς συνετίζει. Τὸ μπετὸν καὶ οἱ πολυκατοικίες δὲν πρέπει νὰ τραυματίσουν τὸ τοπίο καὶ τὸ οἰκιστικὸ σχέδιο καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐναρμονισμένα στὰ τοπικὰ δεδομένα. Ἡ ρύπανση τῆς λίμνης πρέπει ν' ἀποφευχθεῖ μὲ κάθε τρόπο καὶ μηχανοκίνητα πλεούμενα,

πλήν δυο - τριῶν γιὰ τὴν ἐποπτεία τοῦ ἔργου καὶ τὴν παροχὴ ἁμε-
σης βοήθειας, νὰ μὴν ταράξουν τὴν ἡρεμία τοῦ τοπίου. Τὸ πανὶ καὶ
τὸ κουπὶ ἄς προσθέσουν τῇ γραφικότητά τους στὶς τόσες ἄλλες, καὶ
ἄς κυριαρχοῦν σὲ διάφορες ναυταθλητικὲς ἐκδηλώσεις — κάτι θὰ
προσφέρουν καὶ αὐτές. Ἡ ἀπομίμηση ξένων προτύπων, ἡ δουλοπρε-
πὴς στάση ἀπέναντι στὸν κομιστὴ (!) συναλλάγματος, καὶ ἡ ἀντί-
ληψη - δικαιολογία «ἔτσι κάνουν ὅλοι» πρέπει νὰ μὴν εἰσχωρήσουν
ἐδῶ — μποροῦμε νὰ ζήσουμε καὶ νὰ προκόψουμε καὶ δίχως αὐτά.

“Ὅλα τοῦτα, καὶ ὅσα ἀκόμα οἱ εἰδικοὶ προτείνουν, πρέπει νὰ
μελετηθοῦν διεξοδικά, μὲ ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο καὶ πνεῦμα κατα-
νόησης καὶ πρακτικότητος. Καὶ τὸ κυριώτερο, νὰ μελετηθοῦν ἐγ-
καιρα καὶ πάντως πρὶν ἀρχίσει νὰ δημιουργεῖται προηγούμενο πού,
πάντα, ὁδηγεῖ στὴν καταστροφή.

Στὴν περίπτωσι ἐτούτῃ ἄς εἴμαστε προμηθεῖς.

3.— ΤΟ Β΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς κατε-
δάφισις τοῦ Β΄ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Ἀμφισσας, καὶ πρὶν ἀρχί-
σει ἡ ἀνέγερσις τοῦ νέου κτιρίου, καλὸ εἶναι νὰ ἐρευνηθεῖ προσεκτι-
κὰ ὁ χώρος τοῦ γιὰ τυχὸν ὑπαρξὴ ἀρχαιοτήτων. Τὰ ἀξιόλογα εὐρή-
ματα ποὺ ἦρθαν σὲ φῶς κατὰ τὴ θεμελίωσι τοῦ κτιρίου τοῦ Ἐργα-
τικοῦ Κέντρου σὲ γειτονικὸ οἰκόπεδο, ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς θαυμασίου ψη-
φιδωτοῦ στὸ ὑπόγειο τῆς παρακείμενης οἰκίας Γερολυμάτου καὶ ἡ
ἀναφερόμενη ἀπὸ τὸ Μελισσάρη στὴν «Ἱστορία τῆς Ἀμφίσσης» κα-
ταστροφή ἄλλων ψηφιδωτῶν κατὰ τὴν διάνοιξη τοῦ παραπλεύρως
τῆς προαναφερθείσης οἰκίας Γερολυμάτου, δρόμου, ἀποτελοῦν σοθα-
ρὲς ἐνδείξεις καὶ ἐπιβάλλουν τὴν προτεινόμενη διερεύνησι. Γι’ αὐτὴ
συνηγορεῖ ἀκόμα καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι στὸν χώρον αὐτὸ ὑπῆρχε παλαιότε-
ρα ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Ἀμφισ-
σας τότε, ὅπως σὲ τηλεγράφημά του ἀναφέρει ὁ Ι. Ζουμάς.

Προτοῦ λοιπὸν ἀρχίσουν τὸ ἔργο τους οἱ μπουλντόζες, — καὶ εἶ-
ναι γνωστὰ τὰ καταστροφικὰ ἀποτελέσματά τους, — ἄς γίνουν οἱ ἀ-
παιτούμενες ἐνέργειες γιὰ νὰ μὴν θρεθοῦμε πρὸ ἐκπλήξεων.

4. — ΜΙΑ ΔΙΑΦΩΝΙΑ. Δὲν συνηθίζουμε νὰ κρίνουμε ἢ νὰ σχο-
λιάζουμε τὰ κείμενα τῶν συνεργατῶν τοῦ περιοδικοῦ γιατί ὁ σεβα-
σμὸς τῆς γνώμης ἢ τῶν ἀπόψεων τους ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς ἀρχὴ ἀπα-
ράβατη.

Θὰ μᾶς ἐπιτραπεῖ ὅμως νὰ διαφωνήσουμε μὲ τὴν παράγραφο
τοῦ ὁδοιπορικοῦ τοῦ συνεργάτη μας Γιάννη Δαφναίου «τῆς Γκιώνας
τὸ παράπονο» ποὺ ἀναφέρεται στὸ τόπο καταγωγῆς τοῦ Θαν. Διά-
κου (τεῦχος 15ο, σελ. 23/455). Καὶ τοῦτο γιατί εἶναι ἱστορικὰ ἀπο-
δειγμένο ὅτι ὁ ἥρωας γεννήθηκε στὴ Μουσούνισσα - Φωκίδας καὶ σ’
αὐτὸ συμφωνοῦν οἱ ἐγκυρότεροι ἱστορικοί.

Τίποτε ἄλλο.

Δ. Ι. Κ.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΔΙΕΝΕΞΗ

Ἡ ἀντιδικία ξέσπασε αἰφνιδιαστικά.

Ἀρκετοὶ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας μας — 1382 σὲ μιὰ ἡμέρα, λέγει ἡ σχετικὴ ὑποσημείωση — ὑπόγραψαν ἕνα τηλεγράφημα διαμαρτυρίας γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Φωκίδας νὰ ἀνακαλέσει τὴν πρότασή του γιὰ μετατροπὴ τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία Παρνασσίδας σὲ γυναικεῖο καὶ ζητοῦν μὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τὴν ἄμεσο ἔκδοση τοῦ σχετικοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος. Ταυτόχρονα ἡ τοπικὴ ἐφημερίδα «Ἀγὼν τῆς Ἱτέας», σὲ ἔκτακτη ἔκδοσή της (ἀριθ. φύλ. 214) 15.11.80), σχολιάζει στὸ κύριο ἄρθρο της τὴν ἀνακλητικὴ ἀπόφαση τοῦ Σεβασμιωτάτου — ὑπαναχώρηση ἀπὸ ἀνειλλειμένη ὑποχρέωση τὴν χαρακτηρίζει — καὶ ἀναλύνει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τὴ θεωρεῖ ἄκυρη καὶ παράνομη.

Ὅλα τοῦτα ὁμολογοῦμε ὅτι μᾶς ἐξένισαν. Ἀπὸ καιρό, θέβαια, ἦταν ἐκδηλῆ ἡ δυσπιστία μιᾶς μερίδας λαοῦ γιὰ τὴν πρόθεση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μετατροπὴ καὶ ἐκφράζονταν ἀμφιβολία γιὰ τὴν διάθεσή του νὰ διευκολύνῃ τὴ διαδικασία της, κανένας ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ φανταστεῖ τὴν ἐκτράχυνση αὐτῇ.

Ἡ Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, ὡς ζωηρὰ ἐνδιαφερόμενη γιὰ τὴν τύχη τοῦ Μοναστηριοῦ — εἶναι γνωστὸ ὅτι πρώτη αὐτῇ, μὲ σχετικὸ ὑπόμνημά της (3.5.78), ποὺ ἐπέδωσε τὸ προεδρεῖο της στὸ Σεβ. Μητροπολίτη καὶ ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα» (τεύχος βον, σελ. 4/128), εἶχε ἐκφράσει τὶς ἀνησυχίες της γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μοναστηριῶν τῆς περιοχῆς, καὶ εἶχε ὑποβάλῃ συγκεκριμένες προτάσεις καὶ ὑποδείξεις — δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ ἀδιάφορη ἐμπρὸς στὴ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε.

Στὴν προσπάθεια διερεύνησης τοῦ θέματος ἐνημερώθηκε, ὥστε-ρα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη, γιὰ τὴν πορεία τοῦ θέματος τῆς μετατροπῆς καὶ τὶς σχετικὲς ἐνέργειες ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ συζήτησε διεξοδικὰ μὲ τοὺς διαμαρτυρούμενους καὶ τὸ Δ)ντὴ τῆς προαναφερόμενης ἐφημερίδας. Καὶ ἀπὸ ὅσα μπόρεσε νὰ διαπιστώσῃ δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὴ διαφορὰ ἀπόψεων, ἢ τουλάχιστον ἡ ὑφισταμένη δὲν εἶναι μεγάλῃ, ἀφοῦ σκοπὸς ὅλων εἶναι ἡ διατήρηση — διάσωση ὀρθότερα — τοῦ Μοναστηριοῦ. Ὁ τρόπος ὅμως προώθησης τῆς διαδικασίας, ἡ ὑπαρξὴ ὀρισμένων τυπικῶν περιορισμῶν, ὅπως π.χ. ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς μοναχῶν καὶ μερικὰ ἄλλα, ἐπουσιώδη,

σημεία προκάλεσαν τή δυσπιστία καί τς ἀμφιβολίες, πού προαναφέραμε καί ὀδήγησαν στή διένεξη.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι δέν ὑπῆρξε ἐπαρκὴς ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἱερῆς Μητροπόλεως σχετικὰ μὲ τὴν πορεία τῆς διαδικασίας ἢ τὰ ἀνακύπτοντα κωλύματα, ἀλλὰ εἶναι, ἐπίσης, ἀναμφισβήτητο ὅτι καί ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ λαοῦ ἐπιδεικνύεται μιὰ ἰδιαίτερη θιασὺν καὶ σπουδὴ καὶ ἀγνοοῦνται ἢ παραβλέπονται ὀρισμένα σημεία πού ἂν δέν μελετηθοῦν μὲ προσοχὴ καὶ δέν καθορισθοῦν ἐπακριβῶς ἀπὸ τώρα ἐνδέχεται νὰ καταστρέψουν ὅ,τι μὲ τὴ μετατροπὴ ἐπιδιώκεται.

“Ὅσο λοιπὸν ἀναγκαία κρίνεται ἡ ἐνημέρωση ἄλλο τόσο ἀναγκαία εἶναι ἡ αὐτοσυγκράτηση καὶ ἡ σύνεση.

Ἡ Ἑταιρεία, πιστεύοντας ὅτι στή προκειμένη περίπτωσι ἀποτελεῖ τὸν τρίτο, καὶ ὅτι ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας, ζητεῖ, γιὰ τὴ λύσι τῆς διένεξης:

1) Ἀπὸ τὸ Σεβ. Μητροπολίτη, ἐφ’ ὅσον θεωρεῖ τὴ μετατροπὴ ὡς ἀναγκαία καὶ χρήσιμη γιὰ τὴ συντήρησι τοῦ Μοναστηριοῦ, καὶ ἐφ’ ὅσον, ἀκόμα, συμφωνεῖ γι’ αὐτὴν ἔστω καὶ μὲ μικρότερο τοῦ ἀπαιτούμενου ἀριθμὸ μοναχῶν — ὅπως διαβεβαίωσε τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴ συνάντησή τους στὶς 14.11.80 — νὰ ἐντείνει τὶς ἐνέργειές του, καὶ τὴν προσπάθειά, γιὰ τὴ σύντομη ἔγκρισι τῆς μετατροπῆς, καὶ

2) Ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρούμενους, μὰ καὶ ἀπὸ ὅλο τὸ λαό, τῆς περιοχῆς, νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ ρόλο πού καλοῦνται νὰ διαδραματίσουν οἱ μοναχὲς καὶ τὶς ἰδιάζουσες συνθήκες πού πρέπει νὰ ἐπικρατήσουν στὴ νέα μοναστικὴ καὶ νὰ μὴν ἐπιδεικνύουν ἀναιτιολόγητο σπουδὴ. Πρέπει νὰ κατανοήσουν ΟΛΟΙ ὅτι ἡ φρούρησι καὶ συντήρησι ἐνὸς ἱστορικοκαλλιτεχνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μνημείου μιᾶς περιοχῆς καὶ ἡ συνεχὴ προβολὴ του στὸ πανελλήνιο, μὲ τὶς σχετικὲς ἐπιπτώσεις, ἀπαιτοῦν ξεχωριστὲς ἱκανότητες καὶ προγραμματισμό. Καί, τοῦτα δέν γίνονται «στὸ πόδι». Ἀκόμα δὲ ὅτι κάθε τι πού μπορεῖ νὰ καταστήσει ἀδύνατη τὴ συνεργασία Μητροπολίτη — μοναχῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ φαλκίδευσι τῶν προσδοκώμενων ἀπὸ τὴ μετατροπὴ, πρέπει νὰ ἀποφεύγεται συστηματικά.

Οἱ ἐνδείξεις γιὰ ὀξύτητες καὶ ἡ διάθεσι γιὰ ἐπέκτασι τῆς ἀντιδικίας καὶ σὲ θέματα ἄσχετα μὲ τὴ μετατροπὴ, πού τίποτα καλὸ δέν προοιωνίζονται γιὰ τὸ Μοναστήρι, ἄς ξεχαστοῦν καὶ ἄς ἐπιδειχθοῦν ψυχραιμία, λογικὴ καὶ καλὴ πίστι — καλὴ θέλησι πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχει — γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ τὸ ζήτημα στὴν ὀρθότερη καὶ προσφορώτερη λύσι.

Τὸ εὐχόμεσθε.

Ε. Φ. Μ.

"ΣΤΑ ΟΡ' ΚΙ ΣΤΑ Β'ΝΑ....,,

ΜΗΤΣΟΥ ΕΛΑΤΟΥ

Περάσαν τὰ Χριστούγεννα, ἔρχεται ἡ Πρωτοχρονιά καὶ ἡ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τῶν γιορτῶν καὶ τῆς καλοπερασίδας κορυφώνεται σ' ὅλα τὰ χωριά. Οἱ χωριανοί, ἀπαλλαγμένοι ἀπ' τὴν ἔγνοια τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς καὶ τὴν ἀποστασία της, φοροῦν τώρα τὰ «κἀλά» τους καὶ τριγυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ — πότε στὴν ἐκκλησίᾳ, πότε στὸν καφενέ, πότε στὶς ἐπισκέψεις. "Όλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, σιγουρισμένα καὶ στολισμένα, εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ καρτεροῦν τὴ δικολογιά καὶ τοὺς φίλους ποὺ θάρθουν γιὰ νὰ εὐχηθοῦν «καλὴ χρονιά» στοὺς νοικοκυραίους καὶ νὰ στρωθοῦν στὴν τάβλα, νὰ φᾶν, νὰ πιοῦν καὶ νὰ εὐθυμίσουν, ἔτσι γιὰ τὸ καλὸ. Τρανὴ γιορτὴ, θλέψεις, τὰ «Χ'στόμημερα» καὶ ὅλοι γιορτάζουν, κανένας δὲν στέκει παράμερα.

Κάτω στὰ χειμαδιὰ ὅμως, στὰ γρέκια τῶν τσοπαναραίων, τὰ πράματα εἶναι ἀλλοιώτικα. Δὲν φτάνει ἴσαμ' αὐτὰ ὁ ἀπόηχος τῶν γιορτῶν οὔτε ἔχει θέση ἡ ξεγνοιασιά τοῦ χωριοῦ—ἐδῶ γίνεται τὸ μάλε - θράσε. Ὁ γέννος εἶναι στὴ φούρια του τούτῃ τὴν ἐποχὴ καὶ κάθε κοπάδι, μεγάλο γιὰ μικρό, ἔχει πολλὰ τρεχάματα — ἀμέτρητες εἶναι οἱ φροντίδες καὶ περισσὲς οἱ ἀνάγκες του. Τσελιγκάδες καὶ πιστικοί, κολλῆγοι καὶ ρωγιασμένοι — μὰ καὶ ἡ φαμελιά οὐλῇ ἀποκοντὰ — κατὰκοποι

καὶ ξεθεωμένοι εἶναι καὶ μὲ δυσκολία κρατᾶν τὰ μάτια ἀνοιχτά, — ποῦ καιρὸς καὶ ἀνάκαρα γιὰ γιορτὲς καὶ διασκεδάσεις; Χίλιες δυὸ δουλειᾶς τοὺς καρτεροῦν στὸν ὄθορὸ ὅπου γεννοβολοῦν τὰ ζωντανὰ καὶ ἄλλες τόσες στὸν τοᾶρκο ὅπου μαντρίζουν τὰ νιόβγαλα, χῶρια τί γυρεύουν τὰ γαλάρια καὶ τὸ ρέστο κοπάδι — τόσες κι' ἄλλες τόσες ὥρες νᾶχε τὸ μερόνυχτο πάλι δὲ θάφταναν.

Μέρες ἔχουν νὰ γείρουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ κοιμηθοῦν καὶ ἄλλες τόσες καὶ περισσότερες νὰ σταθοῦν μιὰ στάλα νὰ πάρουν ἀνάσα — ὁ γέννος δὲ λέει νὰ λασσάρει. Μὰ καὶ ἂν κάποια στιγμή θροῦν λίγο λάσκο δὲν ξέρουν τί νὰ πρωτοκάμουν, νὰ θάλουν μιὰ μπουκιά στὸ στόμα γιὰ νὰ στυλωθοῦν ἢ νὰ γείρουν στὴν κάπα γιὰ νὰ ξαποστάσουν; Δύσκολα, πολὺ δύσκολα καὶ στριμόκωλα εἶναι τὰ πράματα στὸ γέννο ἀλλὰ καὶ πάλι γίνεται ἀλλοιῶς; "Αμαθοὶ ἀπὸ τέτοια δὲν εἶναι βέβαια καὶ κάθε χρόνο τὰ ἴδια τραβᾶνε, φέτος ὅμως μπῆκε στὴ μέση καὶ ἓνας παληόκαιρος τοῦ διαθόλου, γιὰ τὶς ἀμαρτίες τους θαρρεῖς, καὶ τὸ κακὸ ἀπόγινε.

Βαρειὰ, μολυβένια σύννεφα σκεπάζουν τὸν οὐρανὸ — κλειστὸς εἶναι ὁλοῦθε —, πηχτὴ καταχνιά, ἴδια μοῦχλα, γιομίζει τὴ πλάση — τριβελάει τὰ κόκκαλα ἴσαμε τὸ μεδοῦλι — θροχὴ ἀσταμάτητη πέφτει νύ-

χτα μέρα — σάπισε ό τόπος. Ό κάμπος θάρκωσε άπ' άκρη σ' άκρη—, άδιάβατος γίνηκε —, και τά νερά τής κατεβασιάς γιομίζουν, ξέχειλα, τά ξεροπόταμα και τίς ρεματιές — έτοιμα είναι νά ξεχυθούν στά χωράφια και τίς άπλωσιές, νά κλείσουν τίς στράτες και τά περάσματα, νά φέρουν τόν άποκλεισμό και τó ξεμονάχιασμα. Ζωή, τó λές αυτόνο; Μά τó άλλου χειρότερα όμως είναι ότι πουθενά δέν φαίνεται σημάδι γιά καλοσύνη, έτσι θά πάει ούλο τó φεγγάρι — χαθήκαμε.

Χειμώνας, θά πείς, είναι, τί καρτεράς;

Τό θράδυ τούτο στη στρούγκα του μπάρμπα Μήτρου, κάτω στά «παληοκάτουνα», στά ριζά, τά πράματα, γιά πρώτη φορά, είναι κάπως ήσυχα. Ό γέννος λασσάρησε κομμάτι και, όπως φαίνεται, άπόψε θά ξανασάνουν λίγο. Τρείς θδομάδες τώρα ξεροστάλιαξαν στά πόδια τους, μεγάλο βλέπεις είναι τó κοπάδι και άάμπολλες οί χρείες του, τί νά πρωτοκάμεις; Τόνα πίσω άπ' τ' άλλο γεννοβόλαγαν τά ζωντανά, διπλώσαν και τριπλώσαν τά κεφάλια — άθάσκαμο μήν έχουν —, και ούλα γερά και ζωηρά — χαρά μεγάλη γιά τ' άφεντικά. Χαρά και γιά τούς πιστικούς άφου θέβαια χαμό δέν θάχουν, θά πληρωθεί και ό κόπος τους πάνω και ξαπάνω, χώρια τó ρέγαλο — άνοιχτοχέρης είναι ό μπάρμπα Μήτρος και στη δούλεψη του πάντα καλοπερνάν—μά και τούτη ή άποστασία δέ χτουριόταν άλλο. Εύτυχώς, όμως, άπόψε θά γεί-

ρουν τó κεφάλι δυό - τρείς ώρες — οί μισοί πρώτα και οί άλλοι ύστερα — νά κοιμηθούν και νά ξαλεγράρει ό νούς τους. Ό μπάρμπα Μήτρος τόν πήρε κιόλας — ροχαλίζει δυνατά κάτω άπ' τήν κάπα του — και άπό κοντά π'άνε οί άλλοι — γλαρῶσαν γιά καλά, — ένῶ όσοι θά μείνουν στο ποδάρι μαζευτήκαν γύρω άπ' τή φωτιά και συζητάν ξανόρεχτα καπνίζοντας «λαθραίο» χοντροκομμένο.

Κουράγιο, λένε μέσα τους, τó φάγαμε και τούτο.

«Δέν είναι νά ξεμυτίζει χριστιανός άπόψε», είπε ό Παντελέος, παληός πιστικός, μπαίνοντας στο κονάκι. «Γύρισε στο χιονιά ό παληόκαιρος — θά τó στρώσει ίσαμε τήν αύγή — και ή μαυρίλα συνερίζεται τή παγωνιά, τή μύτη σου δέ βλέπεις. Και τ' άτιμα τά παγανά — οί καλλικατζαρέοι, ντε — βρήκαν τά ξαρέσια τους μέσ' στη πίσσα και φουρφλιάξανε, θράζει ό τόπος. Ούθενε και νά κάμεις μπροστά σου τά βρίσκεις, φέρνουνε γυροβολιά τόν όβορό και χαλάν τó κόσμο — τί φωνή θέλεις και δέν τήν κάνουν; — έτοιμα στέκονται γιά γιούργια. Γιά καλή μου τύχη κράταγα άπάνω μου ένα κομματάκι τσαρουχόπετσο και τóρριξα στη φωτιά, έτσι άναμέρισαν, κρατήθηκαν μακριά και μόρεσα νά κάμω δουλειά, άλλοιώτικα...».

—«Παγανά είναι, μπάρμπα, γιά ντ'βετοσ'κάδες;» ρώτησε δισταχτικά, φοβισμένα θαρρείς, ό Γιάννος, ένας νιούτσικος πιστικός, ρωγιασμένος

φέτος για πρώτη φορά.

— «Μπα! παγανὰ εἶναι! ἀπάντησε μὲ σιγουράδα ὁ Παντελέος. «Οἱ ντ'θετο'κάδες δὲ ζυγώνουν φρεσκογεννημένο ζωντανό, τὰ παγανὰ ὅμως δὲν παραμερᾶν τίποτας, οὐλα τ' ἀνακατώνουν, πανάθεμά τα».

— «Δὲ ξέρω τί κραίνεις ἐσύ», μπηκε στὴ μέση ὁ μπάρμπα Λιάς ὁ ξ'δομύτης, «ὅτι ὅμως καὶ νᾶναι σὲ κακὸ θὰ βγεῖ. Ἄν εἶναι καλλικαντζαρέοι πᾶν τὰ γαλάρια, στερφέψανε κιόλας, πηγμένο θὰ θρεῖς τὸ γάλα στὰ μαστάρια τους — μεγάλη ἡ ζημιὰ. Οὔτε κλάστρα καὶ κουκουφρίγκι θὰ δοῦμε φέτο οὔτε τυριά, θούτυρα καὶ τραχανάδες, χώρια τί θ' ἀποκάμουμε μὲ τὰ νιόβγαλτα. Ἄν πάλι εἶναι ντ'θετο'κάδες κλάψ'το κοπάδι, ψόφος θαρὺς θὰ πέσει, θὰ τὸ λιανίσουν οἱ μαγαρισμένοι — ἀκόμα μεγαλύτερη ἡ ζημιὰ».

— «Γιατί θὰ πέσει ψόφος, μπάρμπα;» ξαναρώτησε, γιομάτος περιέργεια, ὁ Γιάννος.

— «Γιὰ τ' ἀντί, πόχει τέσσερες τροῦπες, ὁρέ», εἶπε ἀπότομα ἐκεῖνος. «Ἄμα δὲ σοῦ κόβει τὸ μυαλὸ νὰ κρατᾶς κλειστὸ τὸ στόμα σου καὶ νὰ μὴ ρωτᾶς τέτοια πράματα».

— «Δὲν ἔχεις δίκιο, Λιά» πεταχτήκαν οἱ ἄλλοι. «Ἄμα δὲ ρωτήσεις δὲ μαθαίνεις, — ξεσκολισμένος δὲ γεννιέται κανένας».

— «Πέστε του σεῖς τὰ χαμπάρια ἅμα θέλετε, ἐμένα ὅμως ἀφήστε με ἡσυχο, δάσκαλος δὲν εἶμαι», ἀπάντησε ἐκεῖνος ξερά καὶ σώπασε.

Οἱ ἄλλοι δὲν εἶπαν τίποτας μόνο κυτταχτήκαν ἀναμεταξύ τους καὶ κούνησαν τὸ κεφάλι μὲ σημα-

σία — ξ'δομύτης ὄνομα καὶ πρᾶμα, τί νὰ πεῖς;

Ἡ βουθαμάρρα ὅμως δὲν κράτησε πολὺ. Κεντρισμένοι, θαρρεῖς, ἀπ' τ' ἀναθεματισμένα ξενύσταξαν μεμιᾶς, οὐλοι, ἀνακαθῆσαν γιὰ νὰ βολεφτοῦν καλλίτερα, καὶ ἡ κουβέντα ξανάρχισε, ζωηρὴ τώρα. Κάτι εἶχε ὁ καθένας νὰ πεῖ, κάτι ἤθελε νὰ ρωτήσει, κάτι γύρευε νὰ μάθει, περιέργεια καὶ ἐνδιαφέρον τοὺς ξεσήκωναν.

— «Οὐλα τὰ τρισκατάρата τοῦ κάτω κόσμου ξεβράσματα εἶναι, σὰν τύχει ὅμως κανένα στὴ στράτα σου τὸ ξορκᾶς καὶ ἡσυχάζεις, ἔτσι δὲν εἶναι;» πῆρε νὰ λέει ὁ κύρ - Ἀλέξης ὁ καμπίσιος, ἕνας κολλῆγας ἀπ' τὰ κατώμερα. «Μὲ ἐκεῖνα ὅμως ποὺ δὲν προκάνεις οὔτε τὸ μάτι ν' ἀνοιγοκλείσεις τί γίνεται; Ἐδῶ σὲ θέλω. Τίς προάλλες, ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα, ἔπεσε ἀερ'κὸ σ' ἕνα σπίτι στὸ χωριὸ μας. Ἦσυχη θραδυὰ ἦτανε, ἀνοιξιὰτικη, καὶ οὐλο τὸ χωριὸ γλυκοιμῶνταν, τίποτας δὲν προμήναγε τὸ κακὸ. Αἴφνης, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ξεχύθηκε κάτι τίς σὰν ἀνεμοστρόφιλος καὶ ταρακούνησε τὸ σπίτι, αὐτόνο μονάχα, συθέμελα, — θροντοκοπήσαν πόρτες καὶ παραθύρια, τριζοβολήσαν πατώματα καὶ σκεπές, πέρα μακρυὰ πῆγαν τὰ κεραμίδια. Μεγάλο κακὸ θὰ γινόταν ἂν δὲν ἔβαζε ἡ Παναγιὰ τὸ χέρι της — τσιτσιρίσε ἄξαφνα τὸ καντῆλι ποῦκαιγε, ὀλονυχτὶς μπροστὰ στὸ κόνισμά της καὶ ἔδιωξε τ' ἀερ'κὸ προτοῦ θλάψει ἀνθρώπους καὶ ζωντανά, μοναχὰ τὰ μάγουλα

τῶν κοριτσιῶν, ποῦθλεπαν κατὰ τὴ μεριά ποῦρθε. «πῆρε» καὶ τὴν αὐγὴ ἦταν ξαναμμένα καὶ γιομᾶτα σπειριά, τίποτα ἄλλο. Τὸ μπαχτσὲ ὅμως τὸν ἄλωνισε γιὰ καλὰ, τρίψαλα τᾶκαμε οὔλα λὲς καὶ τὰ θάρεσε μαγιατικό χαλάζι — καταστροφή τέλεια.

Τὰ μποστаниκὰ μαράγγιασαν μεμιάς καὶ τὰ δέντρα μείναν δίχως καρπὸ καὶ φύλλα, σὲ λίγο ξεραθῆκαν ἴσαμε τὴ ρίζα καὶ δὲ ματαπέταξαν ποτές, κλάμα σ' ἔπιανε ἅμα τᾶθλεπες — ὁ Θεὸς νὰ φυλάει» συμπλήρωσε κάνοντας τὸ σταυρό του.

— «Ὅ,τι γευτεῖ κανένας, μολογáει καὶ ὅ,τι δεῖ λέει», μπῆκε στὴν κουθέντα ὁ Θανάης ὁ ἀλάργας — ξενομερίτης ἦταν τοῦτος. «Δὲν ἔχετε ἰδέα ἀπὸ κακὸ μάτι καὶ γι' αὐτόνο μείνατε στὰ παγανά καὶ τ' ἄερ'κά, ρωτήστε ὅμως καὶ μένα. Τὸ κακὸ μάτι εἶναι σὰν τὸ καρφὶ ποὺ θάλαν στὴ καρδιά τοῦ Χριστοῦ ὅταν τὸν σταυρῶσαν—φαρμακερὸ — καὶ καλὰ τῶν καλῶν εἶναι νὰ μὴν πέσει ἀπάνω σου. Διαολικὴ εἶναι ἡ δύναμή του καὶ δέντρα ξερριζώνει, ζωντανὰ σκάζει, σπίτια καὶ γιοφύρια γκρεμίζει, τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο τὸν ρίχνει καταγῆς παρανταλισμένο. Βλέπεις τ' ὁλόδροσο λελοῦδι, τὸ εὐωδιαστό, νὰ μαραίνεται στὴ στιγμῆς, τὸ καταπράσινο δεντρί, τὸ θρασεμένο, νὰ γέρνει τὰ κλώνια του κάτω μεριά καὶ νὰ ξεραίνεται, τὸ περήφανο ἄτι, τὸ καμαρωτό, νὰ κοντανασαίνει σὰ νάχει ἀγκούσα—σκάζει ἅμα δὲ προλάβεις νὰ τὸ ξεματιάσεις. Στὰ

μέρια μας — ἀλάργα πολὺ ἀποδῶ — ζοῦσε μιὰ γρηὰ θάβω ποὺ τὸ μάτι της τῶχε φοθηθεῖ κόσμος καὶ ντουνιας. Σὰν τὴ σαῖτα ποὺ ποτές δὲ ξαστοχάει ἦτανε, σὰν τ' ἀστροπελέκι ποὺ λυώνει τὴ πέτρα τὴ σκληρὴ—ἀλλοίμονο σ' ὅ,τι ἔπεφτε καὶ ἄς εἶχε ἀπάνω του σκορδαγλιά, χάντρα ἢ φυλαχτό. Καινούργιο ροῦχο δὲ φόραγε ποτές χωριανὸς — κουρέλια τῶκανε —, νιὸς δὲν τόλμαγε ν' ἀντρευτεῖ, νὰ τραγουδήσει, ἢ νὰ χορέψει — στὸ στρῶμα τὸν ἔρριχνε—, κοπελιά δὲν ἦτανε νὰ χτενιστεῖ καὶ νὰ στολιστεῖ — κασιθέλα τὴν κατάνταγε—, ζωντανὸ τῆς προκοπῆς δὲ στάνευε στὸ χωριό, τέτοια ἦτανε, κακὸ μάτι — κακὴ ψυχὴ, ζηλόφτονη. Τὸ μεγάλο κακὸ ὅμως γίνηκε ὅταν ἕνας ξενομερίτης — παλληκάρι καλὸ —, λογοδόθηκε μὲ μιὰ χωριανὴ μας — κοπέλλα σὰν τὰ κρύα τὰ νερά. Ζευγάρι ταιριαστὸ κάμανε καὶ οὔλοι οἱ χωριανοὶ τὸ καμαρώνανε, μονάχα τῆς γρηᾶς θάβως ἡ κόρη χόλιασε — τῆς γυάλισε φαίνεται ὁ νιὸς καὶ μαράζωνε. Ἡ μάνα της, σὰν κατάλαβε τὸν καὶ ὁμὸς της θάλθηκε νὰ χαλάσει τὸν ἄρρεθῶνα καὶ νὰ ξελογιάσει τὸ νιό, νὰ τὸν φέρει στὰ νερά της. Τὸ τί ἔκαμε δὲν λέγεται, τί μανόγαλο τὸν πότισε, τί μάγια τοῦρριξε,— μὲ διάργυρο μάλιστα γιὰ νὰ μὴ μαζώνονται —, τί σολωμονικὴ διάβασε, τί τὶς ξωθιὲς κάλεσε, τίποτας ὅμως δὲν γίνηκε, ὁ νιὸς φόραγε φυλαχτὸ καλὸ, ἀπὸ σαράντα κύματα περασμένο, καὶ τέτοια δὲν τὸν πιάνανε. Δὲν ἦταν ὅμως διαβασμένο γιὰ τὸ μάτι καὶ ἔτσι μιὰ

μέρα ποῦρθε στὸ χωριό, καθαλά-
ρης σ' ἄλογο λεπτοπόδαρο καὶ χρυ-
σοχάμouro — ἴδιος ἄη - Γιώργης—
καὶ ἀστραποβόλησε ὁ τόπος ἀπὸ
λεβεντιά καὶ πλουμίδι γίνηκε τὸ
κακό. Μιὰ ματιὰ μονάχα τοῦρριξε
ἢ θάβω, «πῶ, πῶ, ὁμορφάδα!!» εἴ-
πε, τάχατες θαυμαστικά, καὶ αὐτὸ
ἦταν οὖλο, στὴ στιγμή καθαλά-
ρης καὶ ἄλογο θρεθῆκαν στὸ χῶ-
μα σὰ νὰ τοὺς θάρεσε ἀστροπελέ-
κι. Τ' ἄλογο ἔσκασε ἀμέσως καὶ
ὁ νιὸς ἀπὸ τρίχα γλύτωσε, γιὰ και-
ρὸ ὅμως ἔμεινε σὰ ζαθλακωμένος,
τρόμαξε νὰ συνέρθει. Αὐτόνο εἶναι
τὸ κακὸ μάτι».

— «Ὅτι μισερὸ θρεθεῖ μπροστά
σου συφορά φέρνει, τ' ἄλλου χει-
ρότερο ὅμως εἶναι τὸ στοιχειό, —
ἔτσι καὶ πέσει δίπλα σου δὲν γλυ-
τώνεις εὐκόλα». Αὐτόνος πού μι-
λησε ἦταν ἓνας γέροντας μὲ θα-
θειὰ ὀργωμένη ἀπ' τὰ χρόνια φά-
τσα, πού οὖλη τὴ ζωὴ του τὴν πέ-
ρασε ξωμάχος σὲ θουνὰ καὶ κάμ-
πους. «Κεῖ πού περπατᾷς ἀνέμελος,
κεῖ πού δὲν τὸ πανταίχεις, νά!! τὸ
κακὸ συναπάντημα, θόγγους γιὰ
ρεκάσματα ἀκοῦς, κουρνιαχτὸ βλέ-
πεις νὰ σηκώνεται κατὰ τὸν οὐρα-
νὸ καὶ ἄς μὴν ἀνασαίνει ντίπ, ξυ-
λολίθαρα πέφτουν ἀπάνω σου σὰ
θροχὴ μὰ κανένα δὲν σὲ θαράει,
σκυλί, ἀράπης γιὰ φάντασμα ἀλυ-
σοδεμένο ξεπετάγεται μπροστά
σου. Λένε πὼς ἄμα ἄνθρωπος σκο-
τωθεῖ ἄδικα γιὰ πεθάνει κριματι-
σμένος καὶ ἀξομολόγητος ἢ ψυχὴ
του δέ θρίσκει πάτο στὸν κάτω κό-
σμο μὰ γυρίζει πίσω καὶ στοιχειώ-
νει τὸ μέρος πού σκοτώθηκε γιὰ

κριματίστηκε· — ἄε σὺ νὰ ξέρεις
τί γίνηκε στὸ κάθε μέρος γιὰ νὰ φυ-
λαχτεῖς. Τ' ἄλλου χειρότερο ὅμως
εἶναι ὅτι κάθε στοιχειὸ ἔχει τὰ δι-
κά του χούγια καὶ γι' αὐτόνο μο-
ναχὰ Θεοῦ φώτιση μπορεῖ νὰ σὲ
σώσει — νὰ πάρει θόλτα τὸ μυαλό
σου καὶ νὰ μαντέψεις τί γυρεύει
γιὰ νὰ πορευτεῖς ἀνάλογα μπάς
καὶ γλυτώσεις.

Μιὰ φορὰ λίγο ἔλειψε νὰ τὴν
πάθω καὶ γώ. Διάβαινα, νύχτα ἀ-
φέγγαρη, τὸ φαράγγι τῆς Ἀγιά
Μαρίνας — εἶναι στοιχειωμένο ἀπὸ
τότενες πού ἓνας γιδάρης σκότω-
σε δυὸ κουμπαραίους του φυγό-
δικους γιὰ νὰ πάρει τὴν ἐπικήρυ-
ξη καὶ τὰ ζωντανὰ πού τοῦχαν μπι-
στευτεῖ — καὶ σὲ μιὰ στιγμή βλέπω
νὰ πετιέται μπροστά του ἓνα σκυ-
λάκι — τόσο δάς, κουταβάκι, ἦτανε.
Στὴν ἀρχὴ ξαφνιάστηκα — τί γυ-
ρεύει τοῦτο δῶ πέρα, ἀναρωτήθη-
κα — καὶ ἔκαμα νὰ τὸ προγκήξω
γιὰ νὰ περάσω, Θεοῦ φώτιση ὅμως
μὲ κράτησε τὴν τελευταία στιγμή—
εἶδα τὴ θλάχα μου, σκυλί θεριὸ
ποῦκοθε τὸ λύκο στὰ δυό, νὰ ζα-
ρώνει μέσ' τὰ ποδάρια μου, πεδί-
κλι σωστό, μὲ τὶς τρίχες τῆς ρα-
χιᾶς τῆς ὀρθῆς σὰν βελόνες σκαν-
τζόχοιρου καὶ κατάλαβα πὼς εἶναι
τὸ στοιχειό. Κρύος ἰδρώτας μὲ τσά-
κισε, τὸ φυλλοκάρδι μου ἀρχίνησε
νὰ τρέμει, δὲν σταμάτησα ὅμως ἀλ-
λὰ συνέχισα ἀμίλητος, τὸ δρόμο
μου. Τὸ σκυλάκι μ' ἀκολούθαγε
τρέχοντας πότε δεξὰ καὶ πότε ξε-
ρὰ μου χωρὶς νὰ κάνει τίποτας ἄλ-
λο, — οὔτε χαρές, οὔτε θάβισμα,
οὔτε ἀγρίεμα — λὲς καὶ δὲν εἶμα-

στε ἐκεῖ οὔτε ἐγὼ οὔτε ἡ θλάχα. Σὲ μιὰ στιγμή πού στάθηκα νὰ πά-
ρω ἀνάσα — μοῦχαν κοπεῖ τὰ ἥπα-
τα καὶ τὰ γόνατά μου λύγιζαν —
χάθηκε ἀπ' τὰ μάτια μου, μόλις ὅ-
μως ματακίνησα νάτο καὶ πάλι δί-
πλα μου. Αὐτόνο γίνηκε ὅσες φο-
ρὲς σταμάταγα καὶ κάθε τρεῖς καὶ
τόσο ἔμπαινε μπροστὰ στὰ πόδια
μου καὶ μ' ἀνάγκαζε νὰ λοξοδρο-
μῶ γιὰ νὰ μὴ τὸ πατήσω ἴσα-
με πού μὲ ἔφερε ἐκεῖ πού ἤθελε,
στὴ «Μεγάλη Γλύστρα». Τότενες
κατάλαβα τὸ σκοπὸ του καὶ ξήγη-
σα γιατί τόσοι καὶ τόσοι ξωμάχοι
ἔχουν γκρεμοτσακιστεῖ κεῖ πέρα—
κρατάει ἄμαχη στοὺς τσοπαναραί-
ους γιὰ τὴ μπαμπεσιὰ τοῦ γιδάρη
καὶ ἐκδικιέται γιὰ τὸ φέρσιμό του.
Ἄπελπισιὰ μεγάλη μ' ἔπιασε, τε-
τέλεσται εἶπα, θὰ μὲ γκρεμίσει καὶ
μένα. τ' ἀντίχριστο, δὲ γλυτώνω.
Δυὸ θήματα ὅμως ἀπ' τὸ χεῖλι τῆς
Γλύστρας μάζεψα ὅτι κουράγιο
μοῦχε ἀπομείνει καὶ κάνοντας τὸ
σταυρό μου «Χριστὲ βοήθει» φώνα-
ξα, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή χούφτωνα
ἓνα μαυρομάνικο ποῦχα στὸ ζωνά-
ρι. Τὸ στοιχειὸ ξαφνιάστηκε — δὲν
περίμενε κάτι τέτοιο — καὶ ἴσαμε νὰ
συνέρθει καὶ νὰ κάμει νὰ μοῦ ρι-
χτεῖ γιὰ νὰ μὲ γκρεμίσει ἐγὼ ἀρ-
χίνεψα τὸ «πατερημά» καὶ ἔτσι
τοῦκοψα τὴ φόρα — δὲ γινόταν πιά
νὰ μὲ ζυγώσει. Καὶ μὴ μπορώντας
νὰ περιμένει ἄλλο — τὸ ξόρκισμα
ἔπιασε καὶ ὁ ἀρχάγγελος θάφτα-
νε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή — γίνηκε
ἄφαντο μεσ' στὸ σκοτάδι μὲ μιὰ
χλαπαταγή λὲς καὶ ἔπεφταν χιλιά-
δες θροντὲς ἀντάμα. Ἔτσι γλύτω-

σα τὸ γκρεμοτσακίσμα ἔθγαλα ὅ-
μως τὴ χρυσὴ καὶ ἔμεινα μῆνες στὸ
στρώμα, εἶδα καὶ ἔπαθα νὰ στα-
θῶ στὰ πόδια μου. Ἀπὸ τότενες δὲ
ματαδιάθηκα τὸ φαράγγι τῆς Ἀ-
γιάς Μαρίνας καὶ ἀποφεύγω τὰ νυ-
χτοπερπατήματα, ἅμα ὅμως δὲ γί-
νεται ἄλλοιῶς βαστάω πάντα
ἀπάνω μου λιθάνι, μπαροῦτι καὶ
ἓνα μαυρομάνικο — ὅποιος καεῖ στὸ
κουρκοῦτι φυσάει καὶ τὸ γιαοῦρτι,
ἔτσι δὲν εἶναι γέρο Λεωνίδα;» εἶ-
πε γυρίζοντας σ' ἓνα ἑκατοχρονί-
τη — ρόκα τὸ κεφάλι του — πού
καθισμένος παράμερα ἄκουγε σι-
ωπηλός.

— «Ἔτσι εἶναι», εἶπε κείνος ἀρ-
γὰ - ἀργὰ καὶ κούνησε τὸ κεφάλι
του. «Εἶναι νὰ μὴ στὸ χρωστάει ἡ
μοίρα σου εἰδεμὴ οὔτε τὸ διάολο
νὰ δεῖς οὔτε τὸ σταυρό σου νὰ κά-
νεις. Πολλὰ ἔχω ἀκουστὰ καὶ γώ,
δὲ μοῦτυχε ὅμως τίποτας γιατί ἔχω
φυλαχτὸ μὲ τίμιο ξύλο — τὸ θρῆκα
ἀπ' τὸ πατέρα μου πού καὶ κείνος
τόχε ἀπ' τὸ δικό του — καὶ αὐτόνο
εἶναι ἓνα καὶ ἓνα, γιὰ τέτοιες δου-
λειές. Ἀκουσα ὅμως νὰ λένε πῶς
κάτω στὴ πολιτεία — δὲν ἔχω πα-
γαιμένα ποτές — ὁ κάθε μαχαλᾶς
ἔχει τὸ δικό του στοιχειὸ — βοῖδι
ὀλόκληρο, θουβάλι μαῦρο καὶ τρο-
μερό, εἶναι — πού τίς νύχτες θγαί-
νει σεργιάνι στίς ροῦγες καὶ τὰ
σοκάκια. Στὸ πέρασμά του οὔλη ἡ
πλάση ἀνατριχιάζει — θαρὺς πέ-
φτει ἀπάνω της ὁ ἴσκιος τους—, τὰ
ζωντανὰ ζαρώνουν τρομαγμένα —
λουφάζουν—, μουγγαμάρια θαρειὰ
πέφτει οὔλουθε — νεκρικὴ πού λέ-
νε — καὶ ἀλλοίμονο στὸ νυχτοπά-

τη πού θά τ' ἀντικρύσει — στο σπῶμα πέφτει καί στο χρόνο ἀπάνω πεθαίνει. Κι' ἄμα, κατὰ τὸ χάραμα πού πᾶνε στὴ θρύση τὴ θολωτῇ, κάτω ἀπ'τὸ κάστρο, μπλατσαστοῦν δυὸ στοιχειὰ τότενες γίνεται χαλασμός Κυρίου — κανένα δὲν κάνει πίσω νὰ πιεῖ τ' ἄλλο πρῶτο καὶ ἀρχινεῦει ὁ καυγᾶς. Τὸ μουγκρητὸ ἀνακατῶνεται μὲ τὸ φρούμασμα, ὁ σάλαγος μὲ τὸ ποδοβολητὸ καὶ ἡ γῆς ὁλόκληρη σειέται σὰν ὁ ἕνας σεισμός ν' ἀκολουθαίει τὸν ἄλλον — τὴν αὐγὴ τ' ἁλώνι γύρω ἀπ' τὸ πλάτανο τῆς θρύσης εἶναι ἀνασκαμένο σὰ νὰ πάλευαν κατοσταριὲς θεριά, τέτοια εἶναι ἡ μανία τους. Καὶ ἀκόμα λένε πῶς ἄμα κανενοῦ μαχαλιώτη σωθεῖ τὸ λάδι του τὸ στοιχειὸ γυροφέρνει τὴ νύχτα στὴ γειτονιά του καὶ μουγκρίζει ἄγρια — σύγκυρο τσακίζει οὐλουνοὺς καὶ τὸ αἷμα παγώνει στίς φλέβες τους — τίνος ἦρθε ἡ σειρά; ἀναρωτιοῦνται. Τὸ γιατί μουγκρίζει κανένας δὲν τῷμαθε ποτέ, τὸ Χάρο πασκίζει ἄραγες νὰ διώξει μὲ τὸ μοῦγκρος γιὰ χαίρεται καὶ ἀγαλλιάζει πού καὶ ἄλλος ἄνθρωπος θὰ πάψει νὰ βλέπει τὸν ἥλιο; Ποιὸς ξέρει! Κεῖνο ὅμως πού οἱλοι ξέρουν εἶναι ὅτι τὴν τρίτη μέρα ὁ ξεγραμμένος πεθαίνει, τὸ Θεὸ μπάρμπα νᾶχει δὲ γλυτώνει, τὸ στοιχειὸ δὲ λάθειψε ποτέ».

— «Καλὰ οὔλα αὐτοῦνα, μπάρμπα, τίς ξωθιὲς ὅμως καὶ τίς νεράιδες δὲ μοῦπες ποῦ θὰ τίς θρῶ», ρώτησε περιπαιχτικὰ ὁ Γιώργαρος ὁ νταῆς, γερό καὶ ἄφοβο παλληκάρι πάνω στὴ θράση του, πού τὸ ἄ-

ψύ του αἷμα τῷσπρωχνε ν' ἀνεμπαίζει ὅσα οἱ γεροντότεροι μολόγαγαν.

— «Μὴν παίρνεις τὸ πράμα ἀψήφιστα, γιέ μου, καὶ μὴν παίζεις μὲ τὴ φωτιά — ἄκου καὶ μένα πού κάτι παραπάνω ξέρω. Αὐτοῦνες νὰ μὴ τίς πειράξεις οὔτε στο παραμικρὸ καὶ νὰ μὴν τίς ἀναγορεύεις γιατί δὲ σχωρᾶνε ποτέ — ἔτσι καὶ σὲ θάλουν στο μάτι πάει χάθηκες. "Ἰσαμε τὸν πίσω τὸν ἥλιο εἶναι ἱκανὲς νὰ σὲ κυνηγήσουν καὶ ὅτι βουλήθηκαν θὰ τὸ κάμουν ὅσος καιρὸς καὶ ἂν περάσει — ὅτι γράφει δὲ ξεγράφει. "Ὅπου λαγκάδι δροσερό, ὅπου φαράγγι δασωμένο, ὅπου λιβάδι ὀλάνθιστο, ὅπου χειμαδιὸ ἀπόμερο, ὅπου πηγὴ καὶ νεράκι γάργαρο, κεῖ πού κανένας φραίνεται καὶ ξαποσταίνει, κεῖ καὶ αὐτένες, πρῶτες καὶ καλλίτερες, ἔτοιμες πάντα γιὰ τὸ κακὸ. Καὶ εἶναι ὁμορφες οἱ σκύλες, τόσο ὁμορφες, πανάθεμά τες, πού εὐκόλα δὲν ξεφεύγει ἄνθρωπος ἀπ' τὰ δίχτυα τους, μὰ καὶ ἂν ξεφύγει μισὸς θᾶνε—σκακῆς γιὰ παραλογισμένος.

Τὰ ἴδια λόγια μὲ σένανε ἔλεγε κάποτε καὶ ὁ Κώσταρος — μικρὸς ἦμουν καὶ καλὰ τὰ θυμᾶμαι — τὰ ἴδια νταηλίκια ἔκανε καὶ τίς περιγέλαγε ἀσυλλόγιστα. "Αντρακλας ἴσαμε κεῖ πάνω ἦτανε — κάπου πενηντάρης —, καλοζωῖσμένος καὶ καλοστεκούμενος — φαγᾶς καὶ πιότης —, γλεντοκόπος καὶ χορευταρᾶς — ὅπου γλέντι καὶ χαρὰ κεῖνος μπροστά, — ἀνοιχτόκαρδος καὶ χωρατατζῆς — ὅξω νοῦ καὶ καρδιά περιβόλι, — χίλια χρόνια ἔλεγες θὰ

ζήσει. Καί τόσα θά ζοῦσε — νᾶσαι
θέβαιος, — ἄν δὲν κατάφερνε μέ-
τις κουτουράδες καὶ τὰ καμώματά
του νὰ τίς ξεσηκώσει καὶ νὰ φάει
τὸ κεφάλι του. Γιατί ἀπ' τῇ στιγμῇ
ποῦ γράφεται κανέννας στὰ κιτά-
πια τους ξεγράφεται ἀπ' τῇ ζωῇ—
νερὸ ποῦ μπαίνει στ' αὐλάκι πί-
σω δὲ ματαγυρίζει. Ἀπὸ δῶ τὸν
εἶχαν, ἀπὸ κεῖ τὸν εἶχαν, τῇ μιᾷ τῇ
γλύτωσε, τὴν ἄλλη τῇ σκαπουλά-
ρησε, στὸ τέλος ὅμως πλήρωσε ἀ-
κριθὰ — τὸ θυμᾶμαι καὶ σηκώνε-
ται ἡ τρίχα μου.

Κατακαλόκαιρο ἦτανε καὶ ντά-
λα μεσημέρι ὅταν ὁ μακαρίτης κί-
νησε ἀπ' τῇ στρουγκα ἐνοῦ φίλου
του — καλὰ εἶχαν φάει, καλὰ εἶ-
χαν πιεῖ — γιὰ νὰ γυρίσει στὸ χω-
ριό. Ἀστόχαστα μπῆκε στὸ Νεραϊ-
δόρεμα γιὰ νὰ κόψει δρόμο καὶ
ἀκόμα ἀστόχαστρα λοξοδρόμησε
κατὰ τὸ Νεράκι νὰ πιεῖ νερὸ στὴν
πηγὴ — θές ἀπ' τῇ ζέστα, θές ἀπ'
τὸ φαγοπότι εἶχε διψήσει — δίχως
ν' ἀναλογιστεῖ πῶς κεῖ μέσα εἶχαν
τὸ κατοικιό τους οἱ ἀφορεσμένες.
Ζυγώνοντας, ἄκουσε ὄργανα καὶ
τραγοῦδια καὶ ἀντὶς νὰ πονη-
ρευτεῖ ὅτι τὸν στρατοκαρτέρα-
γαν καὶ νὰ φύγει τρέχοντας αὐ-
τόνος σίμωσε περσσότερο — στὰ
κέφια του ἦταν καὶ τὰ πόδια του
μιρμίδιζαν γιὰ χορό. Τὸ τί ἀντί-
κρυσσε φτάνοντας στὴ πηγὴ δὲ λέ-
γεται. Καμμιά τριανταριά ξωθιές,
ἡ μιὰ ὁμορφότερη ἀπ' τὴν ἄλλη, ξε-
φάντωναν στὸ παχὺ ἴσκιο τῶν δέν-
τρων, τὰ ὄργανα ἔπαιζαν γλυκὰ
καὶ κεῖνες τραγοῦδαγαν καὶ χόρευ-
αν λές καὶ ἦταν σὲ πανηγύρι. Ξανα-

μένες ἀπ' τῇ ζέστα καὶ τὸ χορὸ εἶ-
χαν πετάξει ἀπὸ πάνω τους τὰ θα-
ρειὰ σκουτιὰ καὶ τὰ πέπλα τους
ἀνέμιζαν δῶθε κεῖθε — δὲ χόρται-
νες νὰ τίς βλέπεις, ψηλές, ἀφράτες
γυναῖκες μὲ τὰ οὔλα τους. Ὁ Κώ-
σταρος ἔμενε ὀλοχάσκωτος ἀπ' τῇ
θάμαξη — τέτοιο πρᾶμα οὔτε στὸν
ὕπνο του δὲν εἶχε ἰδωμένο —, θῆ-
μα δὲν ἔκανε — τὰ πόδια του θαρ-
ρεῖς καρφώθηκαν στὴ γῇ —, ἐνῶ
κεῖνες οἱ σκρόφες, μόλις τὸν εἶδαν
τρέξαν κοντὰ του καὶ μὲ ματιές
γλυκιές —κάντιο καὶ μέλι — τὸν
καλοῦσαν νὰ πιαστεῖ στὸ χορὸ
τους. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ; Ἀσάλευ-
τος στεκόταν—μαρμαρωμένος—, ἀ-
νήμπορος ἦταν νὰ κουνηθεῖ — μο-
λύβι ἀσήκωτο τὰ πόδια του — ἐνῶ
μιὰ ἄναψη χυνόταν μέσα του καὶ
τὸν ἔπνιγε — τὸ μυαλὸ θόλωσε, ἡ
γλῶσσα του δέθηκε. Τὸ κεφάλι
του πάγαινε νὰ σπάσει, ἓνα βουητὸ
τὸν ξεκούφαινε καὶ ἡ γῆς τοῦ φαι-
νόταν πῶς γύριζε σὰ σβοῦρα — ζα-
λάδα τουρχόταν.

Οὔλα τριγύρω του πηγαῖναν πέρα
- δῶθε, ὁ κόσμος χάνοταν ἀπ' τὰ
μάτια του καὶ μοναχὰ οἱ ξωθιές ἔ-
μεναν καὶ συνέχιζαν ἀνέμελες τὸ
βιολί τους — δώστου τραγοῦδι καὶ
χορό, δώστου κούνημα καὶ τσα-
χπινιά, διαόλου θηλυκά. Πόσο κρά-
τησε ὁ χορὸς ὁ Κώσταρος δὲν κα-
τάλαβε—πόσο κρατάει τ' ὄνειρο; —
σὲ κάποια στιγμῇ ὅμως εἶδε νὰ ση-
κώνεται ἡ ἀρχιξωθιά. Τί ἦταν τού-
τη, θεοῦλη μου; Ψηλὴ, βεργο-
λυγερή, μὲ μαλλιά μελένια ποῦ-
φταναν στὴ μέση της καὶ μά-
τια πράσινα σὰν τοῦ φιδιοῦ,

περδικόστηθη καὶ ἀλαφροπάτητη
σάν ἀλαφίνα, γλυκεῖα καὶ λαχτα-
ριστὴ — νεράϊδα πραγματικὴ —
κρύψου ἤλιε μου σὺ νὰ λάμψω ἐγὼ
φαινόταν νὰ λέει. Ζύγωσε τὶς ἄλ-
λες καὶ ἄργα - ἄργα, γεμάτη σερ-
πετάδα, ἀρχίνεψε ἓνα χορὸ ὅλο
λύγισμα καὶ νάζι, ὅλο κάμωμα καὶ
χάρη, ποὺ ἀναθε φωτιᾶς σὲ ζωντα-
νοὺς καὶ πεθαμένους καὶ ποὺ γι-
νόταν ὅλο καὶ πιὸ μαυλιστικός. Τὸ
αἷμα τοῦ Κώσταρου ἀνέθηκε στὸ
κεφάλι του καὶ μιὰ ἀναστάτωση τὸν
πλημμύρισε — ἔβραζε ἀπ' τὸ κακὸ
του. Ἀκοῦς ἐκεῖ, αὐτόνο ποὺ τόσα
χρόνια γύρευε νᾶναι ἐδῶ μπροστά
του κι' αὐτόνος νὰ στέκεται κού-
τσουρο, ἀνήμερος νὰ πεταχτεῖ
πάνω, ἀσίκης καὶ λεβέντης ὅπως
πάντα, καὶ νὰ σταθεῖ ἀντίκρου της
στὸ χορὸ — ἀντρίκια πράματα.
Κάτι τέτοιο δὲν τοῦ πάει, δὲν τὸ
σηκώνει τὸ φιλότιμό του, δὲν τὸ ἀ-
νέχεται ἡ ἀντρεία του — κάτι πρέ-
πει νὰ κάμει. Μάζεψε οὐλὴ τὴ θέ-
λησή του, ἔβαλε τὰ δύνατά του καὶ
ἀρχίνεψε νὰ παλεύει σάν τὸ θεριὸ
τ' ἄλυσοδεμένο — ἀφροὶ θγῆκαν
ἀπ' τὸ στόμα του, αἷμα γιόμισαν
τὰ μάτια του καὶ ὁ ἰδρώτας ἔτρεξε
ποτάμι — ὥσπου κάποια στιγμή τὰ
κατάφερε — ξεκόλλησε. Καὶ θάζον-
τας τότε φωνὴ μεγάλη — μουγ-
κρος σωστὸ — χύθηκε ν' ἀρπά-
ξει τὴν ἀρχιζωθιά, νὰ τὴ σηκώσει
στά χέρια του καὶ ν' ἀρχινέψει μα-
ζί της χορὸ ξέφρενο κατὰ ποὺ ταί-
ριαζε στὴν ὁμορφάδα της καὶ στὴ
στιγμὴ. Μέσ' στὴ παραζάλη του ὁ-
μως καὶ στὴ θιασύνη του δὲν πρό-
σεξε — ποιὸς προσέχει τέτοιες ὡ-

ρες; — τὸ τραπέζι τους, ποῦταν
στρωμένο κάπου κεῖ, καὶ πάτησε ἄ-
πάνω του. Αὐτόνο ἦταν, ἡ πονηρὴ
ἄλεπού πιάστηκε καὶ ἀπ' τὰ τέσ-
σερα — ὁ Κώσταρος γράφτηκε
στοὺς πεθαμένους. Μὲ θόγγο φο-
βερό, ἴδια μὲ δεντρὶ θεριακωμένο
ποὺ τὸ ξερριζώνει τ' ἀγριοθόρι,
σωριάστηκε καταγῆς ἐνῶ κείνες
οἱ σκύλες σκόρπιζαν δῶθε - κεῖθε
ἀνάμεσα στὰ δέντρα ξεφωνίζοντας
χαρούμενες — θάρεσαν στὸ σταυ-
ρὸ τούτη τὴ φορά. Ἀργὰ τὸ θρά-
δυ ἓνας περαστικός θρῆκε τὸ Κώ-
σταρο στραβοτσαγλιασμένο, μὲ τὰ
μάτια γυρισμένα ἀνάποδα, ἀνήμε-
ρο νὰ κρίνει καὶ νὰ κουνηθεῖ—περι-
σότερο πεθαμένο παρά ζωντανό.

Στὴ σανίδα τὸν κατεβάσαμε στὸ
χωριὸ καὶ ἡ κυρὰ Τσεβῆ, ἡ μάγισ-
σα, ποῦρθε νὰ τὸν δεῖ μᾶς ἀνιστό-
ρησε τὸ ὅσα γενῆκαν. Οἱ νεράϊδες,
ἀπόσωσε, τὰ κατάφεραν — πάτησε
τὸ τραπέζι τους, κλᾶψτον τον ἀ-
πὸ τώρα. Φέραν καὶ τὸ παπᾶ νὰ
τοῦ διαβάσει καμμιά εὐχή, φέραν
καὶ ἓνα κομπογιαννίτη ποὺ τοῦ πῆ-
ρε αἷμα — ταμπλᾶς τὸν θάρεσε, εἶ-
πε — ἄδικος ὅμως ὁ κόπος καὶ τὰ
ξοδοῦ, ὁ Κώσταρος σὲ δυὸ - τρεῖς
μέρες μᾶς ἄφησε χρόνους — ἡ μά-
γισσα εἶχε δίκιο».

Βαρειὰ σιωπὴ καὶ ἀνατριχίλα
θανάτου ἔπεσε στὴ παρέα σάν ἔ-
παψε νὰ μιλάει ὁ γέροντας — ὡς
καὶ ὁ Γιώργαρος εἶχε μουδιάσει.
Οὔλοι ἀπομεῖναν σκεφτικοί, τὸ τσι-
γάρο στὸ χέρι τους πῆρε νὰ τρέ-
μει ἀλαφρά, καὶ ἓνα σιδερένιο χέ-
ρι — ὁ φόβος — ἀρχίνεψε νὰ σφίγ-
γει τὴ ψυχὴ τους — τήρα τί μπο-

ρεῖ νὰ σὲ θρεῖ στὰ καλὰ καθούμε-
να δῶ πάνω ποὺ γυρίζουμε γιὰ τὸ
καρθέλι τῆς φαμελιάς!! "Ἐλα Χρι-
στὲ καὶ Παναγιά!!

— «Πέρα γιὰ πέρα σωστὰ εἶναι
ὅσα ὁ γέροντας μολογáει», εἶπε ὕ-
στερα ἀπὸ λίγο ὁ μπάρμπα Σπύ-
ρος, παληὸς ξωμάχος καὶ αὐτός,
σπάζοντας τὴ θουθαμάρα. «Τὸ χει-
ρότερο ὅμως εἶναι», συνέχισε νι-
κῶντας κάποιο δισταγμό», «πὼς τὰ
δαιμόνια παρατῆσαν τώρα τὰ ρου-
μάνια καὶ τὶς ἐρμιές καὶ πιάσαν τὰ
χωριά — στὴ γειτονιά μας θαρᾶν
τὰ τούμπανα. Τάδα μὲ τὰ ἴδια τὰ
μάτια μου ὅξω ἀπ' τὸ χωριό μας —
δὲν πάει πολὺς καιρὸς — καὶ ἀπὸ
τότενες φίδια μὲ ζῶσαν. "Ἐνα θρά-
δυ, περασμένα τ' ἀηδημητριοῦ, κα-
τηφόριζα τ' Ἀηλιόρεμα πηγαίνον-
τας ἀπ' τοῦ Γιωργούλα τὸ Σπλιθά-
ρι στὸ χωριό. "Ἡσυχη νύχτα ἦ-
τανε — χινοπωριάτικη — καὶ γὼ
ξενέρωτος — δὲν εἶχα παραφάει
οὔτε εἶχα πιεῖ — καὶ καλοδιάθε-
τος — σκέψη καὶ ἔγνοια δὲ μὲ θα-
σάνιζε — καὶ ἂν δὲν ἦταν νύχτα θὰ
τῶρριχνα στὸ τραγοῦδι. Κοντὰ τὰ μὲ
σάνυχτα, φτάνοντας στὰ χαλάσμα-
τα τῆς νεροτρουβιάς, θαβοῦρα καὶ
νταθαντούρι φτάσαν στ' αὐτιά μου
— σὰ νὰ παίζαν ὄργανα μοῦ φάνηκε.
Τί στὸν κόρακα γίνεται, ἀναρωτή-
θηκα, τί θέλουν οἱ γύφτοι δῶ πέρα
τέτοια ὥρα; Καὶ γιομάτος περιέρ-
γεια μὰ καὶ δίχως νὰ πονηρευτῶ
τίποτας, τράβηξα κατὰ πουργόταν
ἢ θαβοῦρα γιὰ νὰ δῶ τί συμβαίνει.
Τὰ θήματα μὲ φέραν στὴν ἀπάνω
πάντα τοῦ νεκροταφείου καὶ ὅταν
ἀκροπατώντας στὰ πόδια μου κύτ-

ταξα μέσα πάγωσα ὁλόκληρος, μαρ-
μάρωσα. Στὰ καλὰ μου ἤμουνα, ὁρὲ
παιδιά, δὲν λάθεψα οὔτε παραλόγη-
σα, δὲν κáναν τὰ μάτια μου που-
λάκια οὔτε ὁ νοῦς μου φούμαρα,
μὰ κεῖνο π' ἀντίκρυσά μ' ἔκανε νὰ
παγώσω — καὶ τώρα ποὺ τ' ἀνα-
γορεύω σηκώνεται ἡ τρίχα μου.
Καμμιά κοσαριά θρυκολάκοι εἶχαν
στημένο χορὸ γύρα ἀπ' τὸ μνήμα
τοῦ Νικολοῦ το' Κατέρως — δὲν
πάει ξάμηνο ποὺ σχωρέθηκε — καὶ
ἀμίλητοι μέσ' στὸ σκοτάδι — μό-
λις ἀχνόφεγγε ἓνα καντήλι — φο-
βεροὶ καὶ τρομεροί, πήδαγαν ἴσα-
με κεῖ πάνω φρουμάζοντας σὰν ἄ-
λογα θαρβάτα ἐνῶ ἡ πίπιζα σὲ λί-
γωνε μὲ τὶς στριγγλιές της. Ἀσπρο-
λόγαγαν τὰ σάβανα, ξανέμιζαν οἱ
πουκαμίσεις καὶ τὰ μάτια τους —
αὐτάνα μονάχα ξεχώριζαν μέσ'
στὸ σκοτάδι — γυαλίζαν διψασμέ-
να γιὰ αἷμα.

Ἐγώ, ὅπως καταλαβαίνετε, ἔ-
μεινα κεῖ δά, ἀνάκαρὰ νὰ κουνη-
θῶ δὲν εἶχα, τὰ πόδια ξένεψαν καὶ
μοναχὰ ἡ καρδιά μου χτύπαγε ξέ-
φρενα. Οἱ θρυκολάκοι οὔτε ποὺ μὲ
πῆραν χαμπάρι καὶ συνέχισαν τὸ
χορὸς τους, δώστου πήδημα στὸν
ἄερα, δώστου θάρεμα τὸ πό-
δι στὴ γῆς, δώστου φοῦρλες καὶ
γυροβολιές, ζωηροὶ καὶ ἀκούρα-
στοι — κουράζονται μαθὲς τὰ δαι-
μόνια; Σὲ μιὰ στιγμή, νά! μέσα ἀπ'
τὰ μνήματα ἓνας ἄλλος, ποὺ σὰν
ζύγωσε τοὺς κάλεσε μὲ νοήματα νὰ
πιοῦν ἀπ' τὸ μπακράτσι ποὺ κρὰ-
ταγε. Καὶ κεῖνοι, ξεκόθοντας ἓνας -
ἓνας ἀπ' τὸ χορὸ, σίμωναν καὶ χώνον-
τας τὴ μούρη τους στὸ μπακρά-

τσι ρούφαγαν ἀχόρταγα — μακρυὰ ἤμουνα μὰ καλὰ τόδα — αἷμα κα-
τακόκκινο. Σὰν ἤπιαν καὶ χόρτα-
σαν μέρωσαν λιγάκι, παρατῆσαν
τὸ χορὸ καὶ τὸ πῆδημα καὶ πιάσαν
τὸ τραγούδι. Πάνω στὸ μνήμα —
παραλλαμένες ἦταν οἱ φωνές τους,
γιομάτες ἀνατριχίλα τοῦ κάτω κό-
σμου. Κεῖνος μὲ τὸ μπακράτσι ὁ-
μως δὲν ἠσύχαζε, κύταζε ζερ-
θόδεξα καὶ οὐλὴ τὴν ὥρα σή-
κωνε τὴ μύτη στὸν ἄερα σὰ σκυλὶ
τῆς φέρμας — μυρίστηκε, φαίνεται
ἄνθρωπος καὶ κύτταζε πῶς θὰ τὸν
θόλευε νὰ τοῦ ριχτεῖ καὶ νὰ πιεῖ
τὸ αἷμα του. Δὲ ξέρω πῶς τὰ κα-
τάφερα μὲν ξέκοψε ἀπ' τοὺς ἄλ-
λουνοὺς καὶ προτοῦ καλοζυγῶσει,
νὰ κάμω τὸ σταυρὸ μου οὔτε ποῦ
θρῆκα τὸ κουράγιο νὰ ξεκολλήσω
ἀπὸ κεῖ ποῦ ἤμουνα, κεῖνο ὁμως ποῦ
ξέρω εἶναι ὅτι ἔφτασαν στὸ χωριὸ
μὲ μιὰ ἀνάσα μόνο—τέτοιο πιλάλη-
μα ἔκαμα. Δὲν εἶπα κανενοῦ τίποτας
οὔτε τοῦ παπαῖ—γιατὶ φοβήθηκα μὴ
δὲ μὲ πιστέψουν καὶ μὲ περιγελᾶν,
ἀπόψε ὁμως, μιὰ καὶ τῶφερε ἡ κου-
θέντα, τὸ λέω καὶ ὅποιος θέλει ἄς
τὸ πιστέψει, μένα πάντως δὲ τὸ
θγάζεις ἀπ' τὸ μυαλό μου ὅτι κά-
ποιοι ποῦ τοὺς κρατάει ἄλυωτους
κρίμα ἢ ἀφορεστικὸ συναχτήκαν
κεῖνο τὸ θράδυ στὸ χωριὸ μας —
μεγάλο κακὸ θὰ μᾶς θρεῖ σιμὰ κον-
τά, θὰ τὸ δεῖτε».

— «Καὶ ποιὸ τραγούδι λέγαν οἱ
βορδόλακες, ὁρὲ Σπύρο», ἀκούστη-
κε πίσω τους ἡ φωνὴ τοῦ μπάρμπα
Μήτρου ποῦχε ξυπνήσει δῶ καὶ λί-
γη ὥρα καὶ τανυόταν νὰ φύγει τὸ
πιάσιμο.

— «Μ' ἀνεμπαίζεις, Μῆτρο;» ἔ-
καμε κεῖνος ἀπορημένος. «Κεῖνη
τὴν ὥρα τὸ τραγούδι θὰ πρόσε-
χα;»

— «Γιὰ θυμήσου λιγάκι» ἐπέμει-
νε ὁ τσέλιγκας ἀχνογελῶντας πο-
νηρά. «Μπαῖ καὶ λέγαν τὴ Δημη-
τροῦλα;»

— «Τώρα ποῦ τὸ λὲς σὰ νὰ μοῦρ-
χεται στὸ νοῦ. Ναί!! δίκιο ἔχεις,
τὴ Δημητροῦλα λέγαν. Μὰ πῶς τὸ
ξέρεις, ὁρὲ Μῆτρο, τοὺς εἶδες καὶ
σύ;» ρώτησε μ' ἔξαψη ὁ μπάρμπα
Σπύρος.

— «Ἀλαφροῖσκιωτος εἶμαι γώ,
ὁρὲ, σὰν τὴν ἀφεντιά σου νὰ βλέ-
πω βορδόλακες καὶ πράσινα ἄλο-
γα;» ξέσπασε ὁ μπάρμπα Μῆτρος.
«Δὲν ντρέπεσαι, λέω γώ, ἐξήντα
χρονῶ ἄνθρωπος μὲ μιὰ πιθαμὴ
μουστάκια νὰ πιστεύεις πράματα
παιδικίσια; Τί βορδόλακες καὶ
κούτσουρα - λιθάρια τσαμπουνᾶς,
ὁρὲ, ἐμεῖς, ἡ παρέα μου καὶ γώ, ἡ-
μασταν κεῖνο τὸ θράδυ στὸ νεκρο-
ταφεῖο. Εἶχα θάλει ἕνα μεζὲ γιὰ
τὴ γιορτὴ μου — κάπως ξώρας θέ-
βαια μὰ ἀνήμερα ἔλειπα — καὶ σὰν
ἔκλεισε τὸ μαγαζὶ καὶ βγήκαμε
στὸ δρόμο — μπροστὰ τὰ ὄργανα
καὶ πίσω ἐμεῖς — εἶπαμε νὰ πᾶμε
ἴσαμε τὸ μνήμα τοῦ Νικολοῦ — πα-
λὸς θλάμης ἦτανε καὶ καλὸς γλεν-
τῆς — νὰ τὸ φέρουμε μιὰ βόλτα νὰ
χαρεῖ ἡ ψυχούλα του, νὰ ποῦμε καὶ
ἕνα τραγουδάκι νὰ καταλαγιάσει ὁ
καημὸς μας γιὰ τὸ χαμό του. Καὶ
σὺ ἔφκειασες παραμῦθι ὁλόκληρο
- βορδόλακες, λέει, ἄλυωτοι, κρί-
ματα, ἀφορεστικὰ καὶ δὲ συμμα-
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 32/496

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΓΟΥΒΑΛΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΟΣ - ΗΘΟΓΡΑΦΟΣ

Παρουσίαση: Δρόσου Κραβαρτόγιαννου

Γεννήθηκε στη Δρέμισσα (Πανουριᾶ) τῆς Παρνασσίδας τὸ 1898. Τέλειωσε τὸ Σχολαρχεῖο καὶ τὶς δύο τάξεις τοῦ Γυμνασίου τῆς Ἀμφισσας καὶ κατόπιν τὸ τριτάξιο Διδασκαλεῖο Λαμίας μὲ βαθμὸ «ἄριστα».

Ὑπηρέτησε σὰ δάσκαλος στὰ δημοτικά σχολεῖα Ριζόβου (Ἔδεσσας), Τραγάνα (Λοκρίδας) καὶ γιὰ 28 συνεχῇ χρόνια στὸν Ἀθ - Γιώργη Παρνασσίδας (1924—1952).

Μετὰ τὴ συνταξιοδότησή του ὑπηρέτησε στὰ ἰδιωτικά σχολεῖα Διονυσίας Σίδερη καὶ Σπύρου Κουνούπη (Αἰγάλεω), Βασιλ. Πατταριᾶ (Ν. Ἐλβετία) καὶ ἐπὶ συμβάσει στὸ δημόσιο δημοτικὸ σχολεῖο Καλαμακίου (Ἀττικῆς).

Ἐχει συγγράψει ὅλα τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκδόθηκαν ἡ Ἀριθμητικὴ (γιὰ χρῆση τῶν μαθητῶν τῆς Γ' Δημοτικοῦ) καὶ ἡ Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ Χημεία (γιὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξη). Τιμήθηκε ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας μὲ πολλοὺς ἐπαίνους καὶ διακρίσεις καθὼς καὶ μὲ χρηματικὸ βραβεῖο 50.000 δραχμῶν (1947).

Ἀσχολήθηκε μὲ τὴ λογοτεχνία κι ἔγραψε πάνω ἀπὸ 70 βιβλία, ποὺ τὰ

περισσότερα εἶναι ἀνέκδοτα.

Ὑπῆρξε συνεργάτης τῆς ἀμφισσαϊκῆς ἐφημερίδας «Φωκικὸς Λαός», ὅπου δημοσίευε κείμενά του (ὡς τὸ 1952) μὲ τὸ ψευδώνυμο «Μπάτης».

Διετέλεσε γραμματέας τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Παρνασσίδος (1946—1948) καὶ γενικὸς γραμματέας τῆς Ἀδελφότητος Πανουριωτῶν (1967—1968).

Διετέλεσε ἐπίσης ἱεροψάλτης

στον "Αη - Γιώργη του δμώνυμου χωριού, στον "Αη - Θανάση της "Αμφισσας και στην "Αγία Βαρβάρα Πατησίων της "Αθήνας.

"Εχει λάθει από το "Υπουργείο "Εμπορίου δύο διπλώματα εύρεσι-τεχνίας: Το 1959 για την εφεύρεσή του «συσκευή προς συγκράτησιν ανοικτού βιβλίου», και το 1969 για την εφεύρεση «συσκευή άεικινή-του».

Κατά καιρούς έχει κάνει μ' έξο-δά του διάφορα τουριστικά έργα στο χωριό του κι έχει φυτέψει άρ-κετά καλλωπιστικά και δασικά δέντρα σέ πλατείες και πηγές του χωριού του, αλλά και στα χωριά που ύπηρέτησε σά δάσκαλος.

"Η προσφορά του Εύθυμίου Γού-βαλη στην ήθογραφία και λαογρα-φία της Ρούμελης είναι ιδιαίτερα σημαντική. Το δίτομο έργο του «Λε-ξικό του ρουμελιώτικου γλωσσικού χωρικού ιδιώματος» βραβεύτηκε από την "Ακαδημία "Αθηνών. "Ατυ-χώς το έργο αυτό παραμένει ακόμα ανέκδοτο. Βραβείο έλαβε για το έ-πίσης ανέκδοτο έργο του «"Ηθη και έθιμα "Αγίου Γεωργίου (Παρνασσί-δος)».

ΤΑ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

1. Συμβουλαί και οδηγίαι προς τούς μα-θητάς και τας μαθητρίας τής Μέσης και Δημοτικής "Εκπαιδεύσεως, "Αθήναι, 1928, 17X12, σελ. 127.

2. "Η χαρά και εϋθυμία τών παιδιών, ήτοι ποιήματα, μονόλογοι, διάλογοι, δρα-ματάκια και κωμωδίαι — όλα έμμετρα και καταλληλότατα διά σχολικάς έορτάς, "Α-

θήναι, 1930, 17X12, σ. 95 ("Επανέκδο-ση 1935).

3. Παραμυθολογία, ήτοι συλλογή από εκλεκτά παραμύθια διά τούς μαθητάς τών δημοτικών σχολείων αντί λεκτικών άσκή-σεων, "Αθήναι, 1930, 17X12, σ. 64.

4. Παιδικοί διάλογοι (διά τά δημοτικά σχολεία και παρθεναγωγεία), (6' έκδ. δι-ορθωμένη και συμπληρωμένη), "Αθήναι, 1931, 17X12, σ. 35.

5. Αδρες ποιητικές, ήτοι 44 νέα ποιή-ματα πολύ τερπνά και διδακτικά, "Αθήναι, 1935, 17X12, σ. 70, με δακτυλογρ. παράρ-τημα 5 σ.

6. Τά παραμύθια τών παραμυθιών (7 πρωτότυπα διδακτικά παραμύθια), "Αθή-ναι, 1935, 21X14, σ. 34. "Εξαντλημένο.

7. Σχολική θεατρική σκηνή, ήτοι δύο μονόπρακτοι κωμωδίαι και έν δραματικών τρίπρακτον, "Αθήναι, 1936, 21X24, σ. 67.

8. Αί δύο μητέρες (θεατρικό), "Αθή-ναι, 1936, 24X17, σ. 66. "Εξαντλημένο.

9. Φυσική Πειραματική και Χημεία (Ε' και ΣΤ' Δημοτικού), "Αθήναι, 1937, 21X14, σ. 155, εικ. "Εξαντλημένο.

10. "Αριθμητική (Γ' Δημοτικού), "Α-θήναι, 1960, 21X14, σ. 109, εικονογρα-φημένη στα περιθώρια. "Εξαντλημένο.

11. Σχολικό Θέατρο, "Αθήναι, 1960, 17X12, σ. 55.

12. Αισώπου μύθοι (Διασκευή), "Αθή-ναι, 1975, 24X17, σ. 92. "Εξαντλημένο.

13. Κατορθώματα σκύλων και γάτων, "Αθήνα, Ι. Γ. Βασιλείου, 1980, 24,5 X 17,5, σ. 128, εικ.

14. Μήν παντρευτείτε πρίν με συμβου-λευτήτε! "Αθήνα, Ι. Γ. Βασιλείου, 1980, 21X14, σ. 35.

15. "Ιστορία τής Κοινότητος Πανου-

Τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο στὴν Ἀρτοτίνα

ΔΗΜ. ΠΑΛΟΥΚΗ

Ἀπρόσωπα — καὶ γι' αὐτὸ ἴσως ἄχρωμα — γιορτάστηκε πέρσι ἡ Ἑλληνικὴ Παράδοση. Λησμονιὰ ἢ περιφρόνηση τόνισαν πάλι «τὴ ματαιότητα τῆς δόξας», ἀπέναντι στοὺς Ἀτλαντες τῆς Παράδοσης, τούτῃ τῇ φορά. Αὐτοὺς ποῦχαν διπλὸ θάρος προσπάθειας ν' ἀντιμετωπίσουν. Ν' ἀποκαταστήσουν τὴ Παράδοση σ' ὅλη της τὴν ἑκταση καὶ διαχρονικότητα — κι ἦταν πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατακομματιασμένη τὴ διαχώριζαν σὲ καταφρονητέα καὶ μὴ — κι ἀκόμα μ' ἐπιστημονικὴν ἀντίληψη καὶ κατάρτιση νὰ τὴν ὑπηρετήσουν σώζοντας ἢ προβάλλοντας τὶς ἐκφάνσεις ὅλων τῶν τομέων τοῦ ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτὸ ποὺ ἴσως ξεχάσαμε μεῖς, τῶκανε — μὲ τὸ τρόπο του θέβαια — ὁ Χάροντας· στὴ περίπτωσι μιᾶς ἐξέχουσας μορφῆς, μιᾶς ἀληθινῆς ἱερείας τῆς Παράδοσης. Πέρσι στὴ διάρκεια τοῦ Ἔτους τῆς Ἑλληνικῆς Παράδοσης, ση-μαδιακά, ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ μας. Τοῦτο τὸ ἰδιότυπο φιλολογικὸ μνημόσυνο τ' ἀφιερώνουμε, ἕνα χρόνον μετὰ, μὲ σεβασμὸ στὴ μνήμη της.

Σβιοῦνται τὸ καλοκαίρια σὰν θάρνουν τῶν κιτρινισμένων φύλλων οἱ θύμισες, στὸ δέντρὶ τῆς μνήμης. Σὰ φυσήξει τ' ἀγέρι τοῦ σήμερα, ἡ

ριὰ (Ἑξάβιβλη πολυγραφημένη ἐκδοσις), Ἀθήνα, 1980, 21,5X14,5, σ. 557.

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

1. Τὸ ψέμα κ' ἡ ἀλήθεια (θεατρικόν).
2. Ἱστορία τῆς Κοινότητος Ἀγίου Γεωργίου Ἀμφίσσης. Ἔτος συγγρ. 1940.
3. Μαῦρες σελίδες τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου 1939—1945. Ἔτος συγγρ. 1946.
4. Ἡθὴ καὶ ἔθιμα Ἀγίου Γεωργίου (Παρνασσίδας). Ἔτος συγγρ. 1951.
5. Λεξικὸ τῆς σοφίας (τόμ. 3): Συλλογὴ ρητῶν, ἀποφθεγμάτων, παροιμιῶν κ. λ.π. Ἔτος συγγρ. 1953—1970.
6. Ὁμόηχες λέξεις καὶ φράσεις σὲ λογοπαίγνια. Ἔτος συγγρ. 1961—1968.
7. Ὁ Λίρας καὶ οἱ φίλοι του ἀνάμεσα στοὺς ἀγρίους. (Περιπετειῶδες ἀνάγνωσμα γιὰ μικροῦς καὶ μεγάλους). Ἔτος συγγρ. 1971.
8. Λεξικὸ τοῦ ρουμελιώτικου χωρικοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος. Ἔτος συγγραφῆς 1973.

ὁρμὴ σὰ φουντώσει τῆς καινούργιας ἀνοιξης καὶ τ' ὄνειρου. Ἀφορμὴ κι ἀφετηρία μας γίνεται σήμερα ἕνα καλοκαίρι ποῦναι προορισμένο νὰ μὴ σβύσει, ἀκόμα κι ὅταν κλείσουν παντοτινὰ τὰ μάτια καὶ τῶν τελευταίων αὐτοπτῶν μαρτύρων καὶ πρωταγωνιστῶν του. Τὸ καλοκαίρι τοῦ '22 στὸ «μεγαλύτερο κεφαλοχώρι τῆς ἐπαρχίας Λιδωρικιοῦ, τὴν Ἀρτοτίνα τοῦ Θανάση Διάκου. Τὴ θρῖσκεις (φωλιασμένη σὲ ἀπόμερη ρωμαντικὴ τοποθεσία ἀνάμεσα στὰ τραγουδημένα βουνὰ Βαρδούσι καὶ Ὁξυά). προχωρώντας μέσα ἀπ' τὸ παράλιο τῆς Βιτρινίτσας ἴσα κατὰ τὸ βοριὰ 15 ὥρες. Ἐξὸν ἀπὸ 6 ὥρες αὐτοκινητάδα τὶς ἄλλες 9 θὰ τὴν κάμης μὲ μουλάρι περνώντας λαγαδιὰς καὶ ποτάμια ἀνάμεσα ἀπὸ δασωμένα καὶ γυμνὰ ὁμορφοθύ-νια». (')

Πίστη καὶ δέος ὥθησαν ὥς ἐκεῖ τὰ θήματα μιᾶς 25χρονης γυναίκας ποῦχε πρὶν ἕνα χρόνο διοριστεῖ διδάκτωρ (lectrice) τῆς νεοελληνικῆς στὴ Σορβόνη. Δέος ἀπ' τῇ γοητεία τοῦ ἄγνωστου, τοῦ πρωτοεπιχείρητου· καὶ πίστη στὸν ἰσόθια ἀμετάθετον στόχο: τὴ διάσωση τῶν ὠραιότερων μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, εἰδικὰ δὲ τῇ συστηματικῇ περισυλλογῇ τῶν τραγουδιῶν τῆς Ρούμελης. Ἡ πίστη στὴ γόνιμη, τὴ δημιουργικὴ τῆς τελείωσης, τὴ μετουσίωση σὲ Πράξη, ἔκανε τὸ θεμελιακὸ τῆς ξεκίνημα γιὰ τὴ Μέλπω Λογοθέτη⁽²⁾ κεῖνο τὸ καλοκαίρι, σκορπίζοντας μιὰ ξεχωριστὴ πνοή, στὴν Ἀρτοτίνη. Πνοὴ νοσταλγικῆς ἀναδρομῆς σήμερα γιὰ μᾶς.

Ἦξερα, ἐξομολογεῖται ἡ Μέλπω, πρώτη φορὰ ταξιδεύοντας σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, πόσο δύσκολη θᾶταν ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα, μὰ ὁ φίλος μου κ. Μανόλης Τριανταφυλλίδης ἔλυσε αὐτὴ τὴ δυσκολία ἐφοδιάζοντάς με μὲ γράμμα στὸν κ. Δ. Λουκόπουλο.⁽³⁾ Αὐτὸς μὲ γνώρισε μὲ τοὺς καλύτερους τραγουδιστές, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴ ρουμελιώτικη ζωή. Σὲ γλέντια, σὲ χορούς, σὲ πανηγύρια,⁽⁴⁾ στὸ ἥμερο Κεφαλόθρυσσο, στὴν περιήφανη Ἀρτοτίνη, ὅπου ζωντάνευε τὸ «θάμασμα» νὰ «κουβεντιάζουν τὰ θουνὰ μὲ τὶς κοντοραχοῦλες», ὅλο ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι τῷζῃσα μὲ τὸ ρουμελιώτικο τραγούδι, ταιριασμένο μὲ τὴ γύρω φύση καὶ ζωή.

Ἡ καλωσύνη κι ἡ φιλοξενία κατὰ πόδας τὴν ἀκολούθησαν, ἐξιδανικεύονταν ὅμως στὸ πρόσωπο τῆς

Μαρίας Λουκοπούλου. Δὲν τὴν εὐκόλυνε ἀπλῶς στὴν ἐργασία καὶ διαμονή· ἀπαλλάσσοντάς τὴν ἀπὸ κάθε φροντίδα τῆς ἐπέτρεπε ν' ἀφοσιωθεῖ ἐντελῶς ἀπερίσπαστη στὴ δουλειά. Μνήμη καὶ μεράκι, περνώντας μὲς ἀπ' τὴν καλλιφωνία τραγούδησαν τὴ ζωντανὴ παράδοση στὴ πρόθυμη λάτρισσα τοῦ ρουμελιώτικου τραγουδιοῦ. «Ὁ παππούς μου... κι ὁ πατέρας μου· κι οἱ ἄλλοι τοῦ χωριοῦ μερακλήδες... τοὺς θυμοῦμαι σὰν ραψωδοὺς ὁμηρικοὺς νὰ τὰ παίζουν στοὺς ταμπουράδες καὶ τὰ μπουζούκια...» ἔγραφε κάπου ὁ Δ. Λουκόπουλος. Κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ τὶς θύμισες, πρόσθεσε τὰ κατορθώματα τῆς γενιᾶς του. «Νᾶμουν πουλὶ νὰ πέταγα» τραγούδαγαν οἱ Εὐζωνοὶ στὴν Ἀετοράχη τὸ '13 κι ἡ Μέλπω τὸ σημείωσε.

Ὁ παπα - Φασίτσας κι ἡ κόρη του, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Γεωργία κι ἡ Ἀθανασία Ζάβαλη, ὁ Σωτηρία Γαϊτάνη, ἡ Ἑλένη Τσοῦμα καὶ φυσικὰ ἡ Μαρία Λουκοπούλου ἐγίναν οἱ θρυσομάνες τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ στὴν Ἀρτοτίνη. Ἡ ἴδια ἀγάπη δονοῦσε κείνους τοὺς ἀνθρώπους (ἀπ' τὴ τρυφερὴ ἡλικία τῶν 20 χρόνων, ὥς τὴ γεμάτη παρουσία τῶν 62 τοῦ παπα - Φασίτσα) καθὼς καὶ τοὺς Γιάννη κι Ἀλκιβιάδη Γεωργίου (Καρακώστα), τὸ Γιάννη Ἀναγνωστόπουλο ἢ Σούχα, τὴν οἰκογένεια Βαζούρα, τὸν παπα - Ἀριστείδη Ταξιαρχιώτη ἀπ' τὸ Κεφαλόθρυσσο κι ἀκόμα τὸ Λάμπρο Ντρέλια, τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸ Θόδωρο Σιάχο, τὴν Ἀννα Μαυρέλη κι ἀπ' τὸ Μαλανδρίνο

την οικογένεια Γ. Κόταρη. "Ολοι τους λιγόστεψαν τόσο παράξενα μές τή ζωή μας, γιά νά θυμηθοῦμε λίγο τὸν Σεφέρη. Μικρότερη ἢ Παναγιώτα Βαζούρα, ἂν σήμερα θρίσκεται στὸ κόσμο μας, θά σέρνει 74 ἐνιαυτούς στὴ πλάτη της.

Μὰ ὅσο πιὸ γνώριμοι (συνεχίζει ἡ Μέλπω) μοῦ γίνονταν οἱ ρουμेलιώτικοι σκοποῖ, τόσο πιὸ δύσκολο μοῦ φαίνονταν ν' ἀκινήτησω στὸ χαρτί τὴ φευγαλέα γραμμὴ τους. Φωνόγραφο δὲν εἶχα. Τὸ μόνο θέθαιο μέσο γιά νά τὸ ὑποβάλῃ στὴν κρίση καὶ στὸν τόσο χρήσιμο ἔλεγχο τῶν ἄλλων. "Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀναπληρωθῇ ἡ ἔλλειψη αὐτὴ μὲ λεπτόλογη φροντίδα καὶ ἀκριβολογία. Μιά φορά τὸ τραγοῦδι γραμμένο, τὸ ἐξέλεγχα πολλές φορές μ' ὅλους τοὺς τρόπους. Μοῦ τὸ τραγουδοῦσε ὁ τραγουδιστής, τοῦ τὸ τραγουδοῦσα κι ἐγώ, μοῦ τῷπαιζε στὸ βιολί του κι ὁ κ. Λουκόπουλος, πού τὰ τραγοῦδια τὰ ἤξερε σὰν τοὺς καλὺτεροὺς τραγουδιστές. Τὸ βιολί αὐτὸ μοῦ στάθηκε ἀνεκτίμητος θεοηθός. Καὶ 10 καὶ 15 φορές γίνονταν ὁ ἔλεγχος τοῦ κάθε τραγουδιοῦ.

Φεύγοντας λοιπὸν τὸ καλοκαίρι τοῦ '22 τῆς ἄφησεν ἓνα ὑλικὸ πού σχεδὸν δὲ περιέμενε. Ἀπ' τὴ μέθοδο πού ἀκολούθησε, πάλι, διακρίνεται ὅτι δὲ στόχευσε σὲ μιὰ φιλολογικὴ ἀλλὰ σὲ μιὰ καθαρὰ μουσικὴ συλλογὴ. Μὲ τὴ λεπτόλογη διάθεση πού τὴν διέκρινε καὶ τὴν ἐπισημονικὴν ἀρτιότητα πού ἐπέδωκε ἀνακίνησε ὁλόκληρο τὸ πρόβλη-

μα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Παράλληλα καταπιάστηκε μὲ τὴν ἐκπόνηση ἐκταταμένης μελέτης γιά τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Ἡ ἔκδοση ἦταν φυσικὸ ν' ἀργήσῃ. Ἡ Μέλπω κατέφυγε (ἀναφέροντάς το εὐγνώμονα) στὸν «φίλο καὶ τόσο σοβαρὸ μελετητὴ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς κ. SAMUEL BAUD - BOVY». Ἐπεξεργάστηκαν ὅλα τὰ τραγοῦδια μαζί καὶ πολλὰ ἀπ' τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια. Καταλήγοντας δὲ παρατηρεῖ «στὴ φιλικὴ κι ἐγκάρδια συνεργασία μας χρεωστῶ πού ξεκαθάρισα μερικὰ ἀπ' τὰ τόσα λεπτά ζητήματα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.

"Ἐτσι στὰ 1931 κυκλοφορεῖ ἀπ' τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὸ ὑπ' ἀριθ. 12 βιβλίον τῆς σειρᾶς «ἐκδομένης περιοδικῶς εἰς ὁμοίομορφα αὐτοτελῇ τεύχη». Μὲ τὸν ἀπλὸ τίτλο «Τραγοῦδια τῆς Ρούμελης», «Κεντρικὴ πώλησις Βιβλιοπωλείον Ι. Ν. Σιδέρη», τῆς Μέλπως Ὁ. Μερλιέ. Συγκεκριμένα παρουσίασε 16 κλέφτικα, 40 ἔρωτικά καὶ 10 «διάφορα» δημοτικὰ τραγοῦδια. Μεταχειρίστηκε τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γλώσσα, δανείστηκε ὅμως ἀπ' τὴ βυζαντινὴ ὅρους μουσικοὺς κι ἀναφέρθηκε στὸ σύστημά της, ὅταν ὀρισμένα φαινόμενα τῆς δημοτικῆς μελωδίας εἶχαν τ' ὁμοίό τους στὴ βυζαντινὴ μουσικῇ.⁽¹⁾

Ἦταν μιὰ ἀρχὴ πού δὲ γινόταν νά μείνῃ χωρὶς συνέχεια. Ἀγάπη στὰ ὅρια τοῦ πάθους, συνέπαιρνε τὴ Μέλπω σ' ὅλη της τὴ ζωὴ γιά τὸ

δημοτικὸ — κι ἰλιώτικο — τραγοῦδι — μόπουλος φανεροῦς ἀξιόλογη πρωτιὰ γιά τὴ πραγμάτωσιν αὐτοῦ. «Ἡ πρώτη ἤχη σιακῶν ἑλληνικῶν τόπου, ἦταν τῆς φωνῆς, πού τὴν ἀπὸ τὴν πω μαζί μὲ τὴν τὸ Δελμοῦζο, τὸ καὶ τὸ Νικολαΐδου θυμίζω κάτι ἀκόμα στὸν ἀνεπανάληπτο δρόμο» τῶν Γ. Λαογραφίας. Καὶ τὸ φύλλον τῆς 1966, ἀναφέρει τοῦ κ. Ὁκτώβριος τῶν ἀρχαίων τῆς «μὲ ξεχωριστὴ ἐπίσκεψιν καὶ διαφέροντος τοῦ ἀρχεῖου τῆς Βιβλιοθήκης.

Τὸ πέρασμα, τὴν ἀγάπη τῶν πο θυμόμαστε σὴ σὺνῃ. Τοῦτο τὸ γράφτηκε γιά νὰ μὴς μὲ τίς πολλὰ καταξιώνοντας τοὺς, τοποθετώντας τὴν ἐπὶ τὴν θέσιν τῆς ἑλληνικῆς γαίας.

(1) "Ἐτσι περίγρηπτο τὴν ἐποχὴ τὸν Ἀρτοτίναν ὁ Δημήτριος Δικὰ του ἀποσπάσματος τὸ τὶς μονογραφίες ἓνα χωριὸ τῆς Ρούμελης (Ἡώς, ἀριθ 31) 32, Μόλις 22-23) καὶ «Τὸ μόνον

δημοτικό — κι ιδιαίτερα τὸ ρουμει-
λιώτικο — τραγούδι. Ὁ Θεοδ. Θω-
μόπουλος φανερώνει μιὰν ἀκόμα
ἀξιόλογη πρωτιά της στὸν ἀγώνα
γιὰ τὴ πραγμάτωση τοῦ Στόχου:
«Ἡ πρώτη ἡχογράφηση παραδο-
σιακῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν ἐπὶ
τόπου, ἦταν τῆς ὁμάδας λαογρά-
φων, ποὺ τὴν ἀπαρτίζανε, ἡ Μέλ-
πω μαζί με τὴν Πηνελόπη Δέλτα,
τὸ Δελμούζο, τὸν Τριανταφυλλίδη
καὶ τὸ Νικολαΐδη».(*) Κλείνοντας
θυμίζω κάτι ἀκόμα ποὺ διάβασα
στὸν ἀνεπανάληπτο «Φωκικὸ Ταχυ-
δρόμο» τῶν Γ. Λομβαρδῆ — Δ. Κρα-
θαρτόγιαννου. Κάπου στὴ 4η σελίδα
τοῦ φύλλου τῆς Τρίτης 25 Ὀκτω-
βρίου 1966, ἀναφερόταν τὸ «ἐνδια-
φέρον τοῦ κ. Ὁκτ. Μερλιέ γιὰ τὴν
ἐκδοσὴ τῶν ἀρχεῖων Σάθα», σημεί-
ωση τῆς «μὲ ξεχωριστὴ ἱκανοποίη-
ση ἐπίσκεψης καὶ τοῦ ἰδιαίτερου ἐν-
διαφέροντος τοῦ κ. Μερλιέ γιὰ τὰ
ἀρχεῖα τῆς Βιβλιοθήκης Ἀμφίσσης».

Τὸ πέρασμα, τὴ προσφορὰ καὶ
τὴν ἀγάπη τῶν Μερλιέ γιὰ τὸν τό-
πο θυμόμαστε σήμερα μ' εὐγνωμο-
σύνη. Τοῦτο τὸ φτωχὸ ἀφιέρωμα
γράφτηκε γιὰ νὰ ἐνώσει τὴ φωνή
μας μετὰ τὶς πολλὲς ποὺ ὑψώνονται
καταξιώνοντας τὸ τεράστιο ἔργο
τους, τοποθετώντας το σ' ἐξέθουσα
θέση στὴν ἑλληνικὴ Γραμματολο-
γία.

(1) "Ἐτσι περιγράφει τὸ ταξίδι, κεῖνη
περίπου τὴν ἐποχὴ τὸ ἀξιώτατο τέκνο τῆς
Ἀρτοτίνας ὁ Δημήτριος Λουκόπουλος.
Δικὰ του ἀποσπάσματα παραθέτουμε ἀ-
πὸ τὶς μονογραφίες του : «Τί πρόσφερε
ἓνα χωριὸ τῆς Ρούμελης». (περιοδικό
Ἡὼς, ἀριθ 31) 32, Μάρτ. - Ἀπρ 1940 σελ.
22—23) καὶ «Τὸ μοναστήρι τοῦ Θανάση

Διάκου» (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης
Ἑλλάδος 1929, σ.σ. 129—139). Μιά μαρ-
μάρηνη πλάκα, ἀπὸ φέτος τὸ Σεπτέμβρη,
στὸ σπίτι του στὴν Ἀρτοτίνη προσπαθεῖ
νὰ τονίσει (νὰ θυμίσει καὶ ν' ἀθανατοποι-
ήσει) τὸ πέρασμά του.

(2) Μέλπω Μερλιέ, ὅπως εἶναι κυρίως
γνωστὴ, ἔγινε στὰ 1923, ὅταν παντρεύ-
τηκε τὸ Γάλλο φιλέλληνα καὶ λόγιο Ὁκ-
τάβιο Μερλιέ. Τοῦτος ἀποσπάστηκε τὸ
1925 ἀπ' τὸ Λύκειο τῆς Χάερης κι ἤρθε
καθηγητὴς (κι ἀπ' τὴ 1) 10 1936 διευθυν-
τῆς) τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν.
Μὲ τὴ Μέλπω στὸ πλευρὸ του, «ἀγάπη-
σε πιότερο τὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὴ Γαλλία»,
ἀσπάστηκε τοὺς στόχους της κι ἀφιερώ-
θηκε στὴν πραγμάτωσιν τους μεταβάλλον-
τας τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο σὲ «Κυψέλη
τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἓνα με-
γάλο Πνευματικὸ Κέντρο νεοελληνικῶν
σπουδῶν» (Θεοδ. Θωμόπουλος).

(3) Ὁ γνωστὸς λαογράφος (1874 —
1943)· μυημένος κι ἱερέας τῆς ζωντανῆς
μας παράδοσης, «μοναδικὰ κατατοπισμέ-
νος στὴ λαογραφία τῆς ἰδιαίτερῆς του
πατρίδας — ἡ ὥραία σειρὰ τῶν βιβλίων
του τῷδεῖξε τρανώτατα.» (...ἓνα περιθό-
λι, θὰ λέγαμε μεῖς ἀνατρέχοντας στὰ
κεῖμενά του, μετὰ χίλια εἰδῶν λουλούδια
ποὺ σκορπίζουν τὴ θεϊκὴ εὐωδία τῆς θρη-
σκείας καὶ τῆς ἀθάνατης λαϊκῆς παρά-
δοσης...). Ὁ Δημ. Λουκόπουλος ἦταν τό-
τε δάσκαλος στὸ Κεφαλόβρυσο Τριχ-
ωνίας. "Ἐτσι Ἀρτοτίνη καὶ Κεφαλόβρυσος
ἔγιναν τὸ δίπολο στὴ λαογραφικὴ ἔρευ-
να τῆς Μέλπας γιὰ τὴ σύναξη ρουμελιώ-
τικων τραγουδιῶν. Χωρὶς αὐτὸν — ἔγρα-
ψε ἡ Μέλπω — πληρώνοντας καὶ δημοσί-
α φόρο εὐγνωμοσύνης εἶναι ζήτημα ἂν θὰ
ἐπιτύχαινα τὸ σκοπὸ μου.

(4) Βιολιά, κλαρίνα, λαγούτα, τούμ-
πανα, καραμοῦζες, χορός, τραγούδια,
χορευτάδες, χορευτούδισσες, κεράσματα,
χρονοπολίσματα, ὅλα γίνονται μαλλιά
κουδάρια, ἔγραφε γιὰ τὸ «παγγύρι τ'
Ἀῖ - Γιάννη» (μοναστήρι τοῦ Θ. Διάκου)
ὁ Δημήτρης Λουκόπουλος.

(5) Ἀπ' τὴν εἰσαγωγὴν ποὺ πρόταξε:
Τὸ πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.
Σχέση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μετὰ τὴ
βυζαντινὴ καὶ τὴν ἀρχαία μουσικὴ. Τὰ
προηγούμενα ἀποσπάσματα ποὺ παραθέ-
σαμε τ' ἀντλήσαμε ἀπ' τὸ πρόλογο τοῦ
βιβλίου της.

(6) Θεοδ. Θωμόπουλος: Μέλπω Μερ-
λιέ, μιὰ θρακιώτισσα λαογράφος. Ἀπ'
τὴ φιλολογικὴ Βραδυνὴ τοῦ κ. Δημήτρη
Σιατόπουλου. Τρίτη 18 Δεκεμβρίου 1979
(σελ. 6).

“Αμεσα, ζωντανά κι αυθεντικά συνθέτουν τὸ ἔργο ἀλλὰ καὶ τὴν προσωπικότητα, τὰ ἴδια τὰ κείμενα. Τ’ ἀποσπάσματα ποὺ παραθέτουμε χαρακτηριστικώτατα, εἶν’ ἀπ’ τὴν ἐκτενῆ εἰσαγωγή τῆς Μέλπως. Καταλαμβάνει 31 σελίδες κι ὑπάρχει καὶ στὰ γαλλικά.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Σχέση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τὴν βυζαντινὴ καὶ τὴν ἀρχαία μουσική. ...Σύντομη γιατί ἐτοιμάζω... ἐκτεταμένη μελέτη. Δὲν τὴν παράλειψα ἐντελῶς γιατί ἡ μουσικὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δὲν εἶναι ἀκόμα ἀρκετὰ μελετημένη, κ’ ἔτσι παρουσιάζονται πολὺς ἀπορίες... Ἐκείνη ποὺ κατάντησε σωστὸ πρόβλημα εἶναι ἡ συσχέτιση τῆς μουσικῆς τῶν τραγουδιῶν μὲ τὴν βυζαντινὴ καὶ τὴν ἀρχαία.

Ἡ μουσικὴ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἐκτείνεται σὲ σειρὰ αἰῶνες, ποὺ δὲν εἶχαν θέβαια τὴν ἴδια μουσικὴ ἐξέλιξη· ὅταν συλλογιστῇ κανεὶς πὼς τὰ λίγα γνωστὰ γιὰ τὴν ἀρχαία μουσικὴ δὲ βασίζονται σὲ μουσικὰ ἔργα παρὰ σὲ μελέτες θεωρητικές, κι αὐτὲς χωρὶς χρονολογικὴ συνέχεια, καταλαβαίνει τότε πόσο λίγο ἐπιστημονικὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀντίληψη.

“Ἄλλο ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ. Στιρίζεται τόσο σὲ κείμενα ὅσο καὶ σὲ βαθιὰ ριζωμένη προφορικὴ παράδοση, κ’ ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Δὲ φτάνει ὅμως αὐτὸ γιὰ νὰ προσαρμό-

σωμε τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὸ βυζαντινὸ μουσικὸ σύστημα. Πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα γιατί τὸ σύστημα αὐτό, κωδικοποιημένο ἀπὸ αἰῶνες, ἔπαθε αὐτὸ ποὺ παθαίνουν ὅλα τὰ συστήματα ὅταν δὲν τ’ ἀναθεωροῦν περιοδικά: δὲν ἐφαρμόζεται πιά πιστὰ στὴν πραγματικότητα. “Υστερα, τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς τὰ προβλήματα κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ λυμένα... δὲ θέλω καθόλου νὰ πῶ πὼς δὲν πιστεύω στὴ συνοχὴ τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ βαθύτατα τὴν πιστεύω δὲ θέλω νὰ τὴν κλονίσω μὲ πρόχειρες καὶ πρόωρες ἐξηγήσεις. Θὰ χρειαστοῦν πολλὲς μελέτες... μελέτες παράλληλες σὲ διάφορα ἐπίπεδα, γιὰ ν’ ἀποδειχτῇ αὐτὸ ποὺ σήμερα εἶναι ἐπιθυμία, διαίσθηση ἢ γνώμη ὅχι ἀκόμα ξεκαθαρισμένη.

Μεταχειρίστηκα σ’ αὐτὴν τὴν συλλογὴ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γλῶσσα, δανείστηκα ὅμως ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ ὅρους μουσικοὺς κι ἀναφέρθηκα στὸ σύστημά της, ὅταν ὀρισμένα φαινόμενα τῆς δημοτικῆς μελωδίας εἶχαν τ’ ὅμοιό τους στὴ βυζαντινὴ μουσικὴ. Μ’ ἓνα λόγο θεωρῶ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ σὰν τὴν πλησιέστερη πρὸς ἐμᾶς μουσικὴ πραγματικότητα, τὴν πιὸ συγγενικὴ μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι (πρὸλ. τὴ γνώμη τῆς Εὐας Πάλμερ - Σικελιανοῦ. Δ. Παλ. Δελφοὶ - Σικελιανός, 50 χρόνια, ἀνέκδοτη).

Διαστήματα... Τρόποι... Ρυθμός. Ρυθμικὰ τραγούδια. Σχέση τοῦ στίχου μὲ τὴ μελωδίαν, με-

τρικὴ καὶ ρυθμικὴ... Ἄρ-
ρυθμα τραγοῦδιᾱ. Ἡ
γραφὴ τοὺς καὶ ἡ ἐκ-
τέλεση... Προσόμοια. Τὰ
κείμενα τῶν τραγουδιῶν τὰ δημο-
σιεύω ὅπως μοῦ τὰ τραγούδησαν
χωρὶς καμμιά προσπάθεια ν' ἀπο-
καταστήσω τὸ κείμενο, ἀκόμα κι
ὕταν ὁ συμφυρμὸς μ' ἄλλο τρα-
γούδι ἦταν φανερός, ἢ ὅταν μοῦ ἦ-
ταν εὐκόλο νὰ συμπληρώσω τρα-
γούδι ἀτέλειωτο· γιὰ τὸν ἴδιο λό-
γο δὲ παρέπεμψα στὶς παραλλα-
γὲς τῶν κειμένων. Συχνά, στὸν ἴ-
διο σκοπὸ τραγουδιοῦνται δύο καὶ
περισσότερα τραγούδια. Τὰ λέγω
προσόμοια παίρνοντας τὸν ὅρο ἀπ'
τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ.

Διαίρεση τῶν τρα-
γουδιῶν. Τὰ τραγούδια τὰ δι-
αίρεσα σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμε-
νό τους. Στὴ τρίτη διαίρεση «Διά-
φορα» ἔβαλα ὅσα δὲν ἦταν ἀρκετὰ
γιὰ ν' ἀποτελέσουν χωριστὴ διαί-
ρεση. Γιὰ εὐκολία ἔκανα καὶ δυὸ
ὑποδιαίρεσεις κατὰ τρόπους καὶ
κατὰ ρυθμούς. Τὸ Ροῦμε-
λιώτικὸ τραγούδι. Θὰ
ἐξηγήσω, τελειώνοντας, μὲ λίγα
λόγια τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς ποῦ
εἶναι λίγο ἀόριστος, γιατί δύσκο-
λα προσδιορίζεται ποῦ ἀρχίζει καὶ
ποῦ τελειώνει τὸ ρουμελιώτικὸ τρα-
γούδι. Τὸ καλύτερο ἴσως μέσο, ἂν
καὶ τυπικὸ, εἶναι νὰ τὸ περιορίσω
μὲ σὲ νομούς. Οἱ νομοὶ αὗτοὶ εἶναι:
Τρικκάλων, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνα-
νίας, Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, καὶ

μέρος τῆς Βοιωτίας. Καὶ τὰ πλατεῖα
ὅμως αὐτὰ σύνορα ξεπερνᾷ τὸ ρου-
μελιώτικὸ τραγούδι. Τ' ἀκούμε στὴ
Θράκη, στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπει-
ρο, στὴ Πελοπόννησο. Ὡς τὰ παρά-
λια τῆς Μ. Ἀσίας εἶχαν ταξιδέψει
τὰ ἐλεύθερα κλέφτικα τραγούδια,
ποῦ οἱ πρόσφυγες τὰ ξανάφεραν πάλι
πίσω στὴ γενέτειρα. Μιὰ γενικὴ
μελέτη τοῦ ρουμελιώτικου τραγου-
διοῦ θὰ ἔδειχνε τὶς διακλαδώσεις
αὐτὲς καὶ τὰ ταξιδέματα, ἐπίσης
τὶς διαφορὲς ὅχι μόνο τῶν μετα-
φυτεμένων τραγουδιῶν τῆς Ρούμε-
λης παρὰ καὶ τῶν ἀτόφιων, γιατί,
καθὼς παρατήρησα, ρουμελιώτικα
μὲ ρουμελιώτικα τραγούδια διαφέ-
ρουν στὸ χρῶμα, στὴν ἀπόδοση ἁλ-
λὰ καὶ στὴ μελωδική του γραμμή.
Θὰ ἔπρεπε ἀκόμα νὰ ἐξεταστῇ, ὅχι
μόνο τί ἔδωσε, μὰ καὶ τί δέχτηκε τὸ
ρουμελιώτικὸ τραγούδι, κι ἂν πολ-
λὰ χαρακτηριστικὰ, γνωστὰ γιὰ ρου-
μελιώτικα δὲν ἔρχονται ἀπὸ ἄλλες
περιφέρειες καὶ τόπους, κοντινοὺς
καὶ μακρινούς. Εἶναι συχνὰ πολυ-
δαίδαλοι οἱ δρόμοι ποῦ πορεύεται
τὸ δημοτικὸ τραγούδι, λεπτὲς καὶ
δυσκολόβρετες οἱ ἀλληλεπιδράσεις,
συνεχεῖς οἱ ἀλλαγὲς καὶ ὅμως στα-
θερὲς οἱ βάσεις.

Συλλογὲς ἀπ' ὅλες τὶς ἐστίες τοῦ
Ἑλληνισμοῦ θὰ μᾶς γνώριζαν τὴ
μουσικὴ λαογραφία, θάβαζαν τὶς
βάσεις τῆς ἱστορίας της καὶ θᾶνοι-
γαν τὸ δρόμο γιὰ πλατύτερες κρι-
τικὲς μελέτες.

«Τάκα - τάκα ό 'Αργαλειός μου...»

Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

Τό νήμα, τό ρούχο και ό τρόπος κατασκευής τους ήταν γνωστά στους Έλληνες από τά πρώτα χρόνια πού αυτοί εμφανίστηκαν σέ τούτη τή χερσόνησο πού λέγεται Ελλάδα.

Από τόν 16ον π.Χ. αιώνα, όπως μάς λένε οί κεραμικές πινακίδες μέ τίς Κρητικές έπιγραφές, έχουμε κοπάδια από εύνοχισμένα κριάρια πού τά τρέφαν μόνο και μόνο για τό μαλλί τους.

Επίσης πάνω σέ κεραμικά βλέπουμε ύφάσματα ώραϊότατα και μέ θαυμάσια σχέδια, ακόμα σχοινιά και πανιά караδιών μέ όμορφα σχέδια.

Τόσο πολύ είχε αναπτυχθεί ή ύφαντική τέχνη, πού οί άρχαιοί Έλληνες τή συνέδεσαν μέ τους θεούς, όπως έκαμναν για όλες τίς άλλες σοβαρές τους άσχολίες.

Η ύφαντική τέχνη ήταν άνέκαθεν ή τέχνη τής γυναίκας. Δέν νομίζω πώς υπήρχε, πριν από λίγα χρόνια, γυναίκα πού νά μήν ξέρει νά ύφάνει, μερικές όμως είχαν εξαιρετική ικανότητα κι άπ' τά χέρια τους έβγαιναν πραγματικά άριστουργήματα — πέπλα, φορέματα, κλινοσκεπάσματα, ταπέτα κλπ.

Τό ότι ή ύφαντική ήταν γυναικεία τέχνη, τό θεθαϊώνει και ό ιεράρχης Θεσσαλονίκης Ευστάθιος, πού κάπου λέει: «Γυναικείον δέ τό ίστουργεϊν παρ' Όμήρω και ούκ άν παρ' αυτώ ύφάνη άνήρ, ει μη άρα βουλάς».

Μόνο στο Βυζάντιο ύφαιναν και άνδρες, οί «Όθονιοπράται», αλλά σ' αυτό, κυρίως στά χρόνια του Ίουστινιανού, ή βιομηχανία

ύφασμάτων και ειδικώτερα των μεταξωτών, είχε μεγάλη ανάπτυξη.

Η ύφαντική των διαφόρων ειδών ρουχισμού σάν ανάγκη ήταν επιτακτική, για κάθε οικογένεια. Και γι' αυτό ό άργαλειός ήταν τό κοινότερο πράγμα και τό συναντούσες σ' όλα τά σπίτια. Μά και κει πού δέν υπήρχε άμεση ανάγκη, όπως στίς πλούσιες οικογένειες και στά παλάτια, πάλι τόν βρίσκουμε σάν μιá άπ' τίς καλύτερες άσχολίες των «κυριών».

Ό Όμηρος μάς λέει για τόν άργαλειό τής Πηνελόπης πού δούλευε όλη τή μέρα για νά φτιάσει τό σάβανο του γερο - Λαέρτη αλλά... χάρι στη νύχτα τελειωμό δέν είχε.

Η θεά Άθηνά λεγόταν και «Έργάνη» και τήν θεωρούσαν προστάτιδα τής ύφαντικής τέχνης, στήν Τροία δέ υπήρχε και τό άγαλμά της πού τήν παρίστανε νά κρατά ρόκα και άδράχτι, σάν έμβλημά της και όχι περικεφαλαία, άσπίδα και δόρυ.

Αν πάμε στη μυθολογία θά δούμε πώς ή ζωή του ανθρώπου συμβολιζόταν μέ νήμα μάλλινο, πού οί τρεΐς Μοΐρες τό χειρίζονταν και πάνω σ' αυτό όριζαν τήν τύχη του ανθρώπου. Έφτιαχνε τό νήμα, ή Κλωθώ, τό τύλιγε σέ κουδάρι, ή Λάχεση, και ή τρίτη, ή Άτροπος — συνώνυμη του Χάρου — τό έκοβε όταν έφθανε ή ώρα και όλα αυτά τραγουδώντας και προλέγοντας τήν τύχη του νεογέννητου. Μήπως και σήμερα όμως όλες οί ύφαντρες δέν τραγουδούν για νά... διασκεδάσουν τή «σκληδιά τους», αφού κατά τό

λαϊκό τραγούδι «τὸ κέντημα εἶναι γλέντισμα, ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι καὶ ὁ καυμένος ὁ ἀργαλειὸς εἶναι σκλαδιά μεγάλη;»

Πράγματι ὁ ἀργαλειὸς θέλει τὴν ὑφάντρα καθηλωμένη στὸν πάγκο ἐνῶ ἡ ρόκα, περασμένη στὴ μέση τῆς κλώστρας, γυρίζει μαζί μ' αὐτὴν ἀπὸ γειτονιά σὲ ρούγα ἢ τὴ συνοδεύει στὸ χωράφι καὶ στ' ἀμπέλι. Καὶ σήμερα ἀκόμα ἐλέπουμε τίς χωριάτισσες νὰ γνέθουν περπατώντας τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωράφι ἢ καθαλλώντας στὸ μουλάρι τους. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ κερδίσουν χρόνο.

Ἐδῶ θὰ κάνω μιὰ παρένθεση. Πράγματι ἡ νοικοκυρὰ δὲν ἔχει χρόνο γιὰ χάσιμο. Πολλὲς εἶναι οἱ ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ καὶ μ' ὅλες πρέπει νὰ καταπιαστεῖ. Τοῦτο φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ λαϊκὸ τραγούδι «θέλεις στὴν κούνια θάλαμε, θέλεις στὴ σαρμενίτσα, καὶ μὲ τὰ πόδια κούναμε καὶ μὲ τὰ χέρια γνέσε καὶ μὲ τὸ στόμα τὸ γλυκὸ πές μου γλυκὰ τραγούδια».

Ὡς πρώτη ὕλη γιὰ τὰ προϊόντα τῆς ὕφανσης ἔχουμε τὸ μαλλί. Ἀκολούθησε τὸ λινάρι, τὸ κανάβι, τὰ θαμβάκι, τὸ σπάρτο κ.ἄ. Κατόπιν ἐπιχειρήθηκε ἡ ἀνάμιξη καὶ σὰν καλύτερος συνδυασμὸς ἔγινε τὸ μαλλινοδάμβακο. Ἀργότερα μᾶς ἦλθε ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ τὸ μετάξι· πού κι' αὐτὸ οἱ ὑφάντρες μας τὸ δούλευαν μὲ δεξιοτεχνία.

Στὴν περιοχὴ τῆ δικῆς μας κυρίως χρησιμοποιήθηκε καὶ χρησιμοποιοῦται ἀκόμα τὸ μαλλί καὶ ἀκολουθεῖ τὸ θαμβάκι.

Τὸ θαμβάκι συνήθως οἱ ὑφάντρες τὸ ἀγόραζαν ἑτοιμὸ νῆμα (γνέμα), ἐκτὸς τῆς περιοχῆς ἀπὸ Γραβιά μέχρι Πολύδροσο πού τὸ παράγουν καὶ τὸ ἐπεξεργάζονται οἱ ἴδιες.

Ἡ διαδικασία γιὰ νὰ γίνηι τὸ μαλλί ὕφασμα εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

Τὸ κούρεμα τῶν προβάτων γίνεται στὸ μεταξὺ Ἀγιοργιοῦ καὶ Ἀναλήψεως διαστημα καὶ πρὶν τὰ κοπάδια ἀφίσουν τὰ χειμαδιά γιὰ τὰ λειβάδια. Οἱ νοικοκυρὲς ὅσες δὲν ἔχουν δικὰ τους πρόβατα, ἀγοράζουν τὰ «μαλλιά» προσέχοντας αὐτὰ νὰ μὴν ἔχουν μέσα «θρονότριχα», γιατί αὐτὴ ἔτσι ἄγρια πού εἶναι δὲν γνέθεται κατόλου καὶ δὲν ἀφίνει νὰ «στρώσει» τὸ καλὸ, τὸ μαλακὸ μαλλί. Προσέχουν ἀκόμα νὰ εἶναι μακρὰ ἢ τρίχα γιὰ νὰ γίνηι ἡ κλωστή πιὸ στέρεη.

Ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἐπεξεργασία του, τότε τὸ πλένουν μὲ καυτὸ νερὸ στὴν ἀρχὴ καὶ μὲ κρύο μετὰ γιὰ νὰ φύγει ὁ «πίνος», δηλαδή ἡ βρώμα πού ἔχει πάνω του καὶ ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸ σκόρο νὰ τὸ καταστρέφει.

Μετὰ τὸ πλύσιμο καὶ τὸ στέγνωμα ἀκολουθεῖ τὸ ξάσιμο. Στὴ φάση αὐτὴ βγάζουν κάθε ξένο ἀντικείμενο, ὅπως τριβόλια πού εἶναι κολλημένα ἐπάνω κ.ἄ. καὶ τὸ ἀραιώνουν ὅσο μποροῦν γιὰ νὰ εἶναι ἑτοιμὸ γιὰ τὸ «λανάρι» ἢ τὴ «λανάρα».

Στὸ λανάρι τὸ θάζουν ὅταν θέλουν νὰ ξεχωρίσουν τίς μακρὲς ἀπ' τίς κοντὲς τρίχες, γιατί τίς χρειάζονται γιὰ τὸ «σιμόνι» πού πρέπει νά'ναι γερότερο. Ἄν δὲν τοὺς ἐνδαφέρει ὁ διαχωρισμὸς αὐτός, τότε λαναρίζουν τὸ μαλλί στὴ λανάρα.

Ἀπὸ τὴ λανάρα θὰ ἐγεί ἡ «τουλούπα» πού παλῇ τὴ λέγανε τ ο λ ύ π η.

Ἡ τουλούπα θὰ δεθῇ ἀπαλὰ - ἀπαλὰ πάνω στὴ ρόκα γιὰ νὰ μπορεῖ ἀπ' αὐτὴ ἡ κλώστρα νὰ τραβᾷ μὲ εὐκολία τίς ἴνες τοῦ μαλλινοῦ καὶ στρίβοντάς τες νὰ τὸ κάνει νῆμα.

Ἡ ρόκα, πού οἱ πρόγονοί μας τὴ λέγανε «ἡ λ α κ α τ η», εἶναι ἓνα ραβδί

πού έχει μάκρος γύρω στο ένα μέτρο και στο επάνω μέρος, σε σχῆμα σταυρού, έχει άλλοτε ένα καρφί, άλλοτε ένα ξύλο, πού τις περισσότερες φορές γυρίζει και ξανακαρφώνεται πάνω στο ραβδί σχηματίζοντας ἔτσι τὸ γράμμα Φ, καὶ άλλοτε ἓνα σανίδι.

Ἡ ποικιλία τῶν εἰδῶν καὶ τῶν σχεδίων πού βρίσκουμε στὴ ρόκα εἶναι ἀμέτρητες. Βλέπει κανένας ρόκες ἀπλές, ρόκες στολισμένες μὲ κεντήδια ἀπίθανα, ὅπως εἶναι αὐτὲς πού βγῆκαν ἀπ' τὰ χέρια τῶν τσέ-πάνηδων πού εἶχαν τὴν ὑπομονή, τὸ χρονο καὶ τὸ μεράκι γιὰ νὰ φτιάσουν πραγματικά καλλιτεχνήματα, ρόκες στολισμένες μὲ διάφορα ἄλλα διακοσμητικά.

Στὰ παλιὰ χρόνια, ὅπως μᾶς λέει ὁ Θεόκριτος στὸ 28ο εἰδύλιο, ἡ γυναῖκα τοῦ Ἀθηναίου Νικία εἶχε ρόκα ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, ἐνῶ ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Πίνδαρος μιλοῦνε γιὰ χρυσὲς ρόκες πού εἶχαν οἱ θεοὶ καὶ οἱ μεγάλες ἀρχόντισσες, τίς «χρυσηλακάτους».

Ἀπὸ τὴ ρόκα τὸ μαλλὶ στριμμένο θὰ περάσει στὸ ἀδράχτι (ἄτρακτος) ἢ τὸν κλώστη. Καὶ τοῦτο τὸ σύνεργο ἔχει τὴ μορφή πού εἶχαν τὰ παλιὰ: ψιλὴ θέρρα ἀπὸ σκληρὸ ξύλο γύρω στὰ 30 ἑκατοστὰ, χοντρότερο στὴ μέση καὶ λεπτὸ στὶς ἄκρες, στὴν μία δὲ ἀπ' αὐτὲς ἔχει χαραχθεὶ ἐγκοπὴ ἢ ἔχει μπηχθεὶ ἄγκιστρο ἀπ' ὅπου περνᾷ ἡ κλωστή. Στὴν ἄκρῃ ἀπ' τὸ ἀδράχτι σφινώνεται τὸ σφοντύλι (σφόνδυλος) καμωμένο ἀπὸ σκληρὸ ξύλο συνήθως σὲ σχῆμα μικροῦ τροχοῦ. Ἔχουν ὅμως θρεθεὶ καὶ σιδερένια καὶ πέτρινα σφοντύλια. Στὰ χωριά μας θὰ ἴδῃ κανεῖς, ἀκόμα καὶ σήμερα, ἀντὶ γιὰ σφοντύλια νὰ καρφώνουν πατάτες ἢ κρεμμύδια γιὰ νὰ δώσουν τὸ ἀπαραίτητο βάρος πού θὰ βοηθήσει νὰ τεντώνεται, νὰ τυλίγεται καὶ στριφογυρίζει

τὸ ἀδράχτι στὸν ἀέρα.

Ὅταν γεμίσει τὸ ἀδράχτι τότε μεταφέρουμε τὴν κλωστή στὸ «τηλιγάδι» ἢ «ἀγκάλιστρο», ὅπως ἀλλοιῶς τὸ λένε, καὶ σὰν γεμίσει κι' αὐτὸ τότε τὸ θρέχουμε γιὰ νὰ «στρώσει» καὶ τὸ ἀφίνουμε μέχρι νὰ τελειώσει τὸ «γνέσιμο» ὅλης τῆς ποσότητας τοῦ μαλλιοῦ.

Τὸ τηλιγάδι εἶναι ἓνα ξύλο γύρω στὰ 60—70 ἑκατοστὰ μάκρος πού στὶς δύο του ἄκρες εἶναι δύο ἄλλα μικρότερα ξυλάκια μήκους 10 ἐκ. περίπου πού σχηματίζουν τὸ γράμμα Π.

Τώρα ἀρχίζει ἡ διαδικασία τοῦ βαψίματος. Οἱ νοικοκυρὲς πού ἔχουν στὸ νοῦ τους νὰ βάψουν νήματα μαζεύουν ἀπὸ καιρὸ ὅτι τοὺς χρειάζεσταν γιὰ τὴ δουλειά αὐτή, δηλ.:

Φλούδες κρεμμυδιοῦ γιὰ νὰ πετύχουν τὸ μπῆζ χρῶμα.

Τσάφλια ἀπὸ καρύδια γιὰ τὸ καφέ ἀνοιχτό.

Βελανίδι γιὰ τὸ καφέ - μπῆζ.

Φύλλα καρυδιάς γιὰ τὸ καφέ.

Σπαρτολούλουδο γιὰ τὸ κίτρινο — καναρινί.

Τσάϊ γιὰ τὸ μπῆζ - καφέ.

Γαλατσίδα γιὰ τὸ λαδί.

Καπνιά γιὰ τὸ μαῦρο ἢ πολὺ σκούρο καφέ.

Καναπίτσα γιὰ τὸ πράσινο.

Πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι τὰ χρώματα πού πετύχαιναν μὲ τὸ τρόπο αὐτὸ ἦταν ἐντελῶς ἀνεξίτηλα. Γιὰ τὴν σταθεροποίηση τοῦ χρώματος καὶ τὴν λαμπρότητά του γινόταν προεργασία μὲ θράσιμο τοῦ μαλλιοῦ μέσα σὲ θράσιμι ἀπὸ τὸ φυτὸ «μέλεο».

Ἐδῶ διακρίνεται τὸ γοῦστο, ἡ καλλιτεχνία θὰ ἔλεγα τῆς νοικοκυρᾶς. Ὑπάρχουν συνδυασμοὶ χρωμάτων ἀπίθανοι πού θὰ τοὺς ζήτησε ὁ καλλιτέρας ζωγράφος, ἔτσι ὅπως ἡ ὑφάντρα τοὺς ἐπλεξε μέσα στὰ σχέδια, τὰ

άπλά ή τὰ πολύπλακα, τὰ σχεδιασμένα στό μυαλό της ή τὰ παρμένα άπ' τή φιλενάδα της.

Τò γνέσιμο τελείωσε. Τὰ χρώματα πέ-
τυχαν. Ἀρχίζει ή προετοιμασία τοῦ άργα-
λειοῦ. Τò νήμα πού προορίζεται γιά τò
στιμόνι θά μπῇ σέ «μασούρια» μεγάλα, μέ
τή βοήθεια τῆς άνέμης καί τοῦ «μαγγα-
νιοῦ», ένῳ εκείνο πού προορίζεται γιά ὀ-
φάδι σέ μασούρια μικρά, γιά νά χωράνε
στis σαίτες.

Όταν λέμε «μασούρια» έννοοῦμε πη-
γία άπό καλάμι πού καί τὰ μέν μεγάλα
έχουν διάμετρο 1—1 1) 2 έκ. καί μήκος
20—22 έκ., ένῳ τὰ μικρά έχουν διάμε-
τρο 1) 2 έκ. καί μήκος 10 έκ., γύρω στά
όποια τυλίγεται ή κλωστή.

Τώρα αρχίζει ή δύσκολη δουλειά, τò
«διάσιμο». Αὐτή είναι ή έργασία πού κά-
νει ή τεχνήτρα γιά νά τυλίξει τò στιμόνι
γύρω στό «άντι» έτσι ὥστε ὅλες οἱ κλω-
στές νά ξετυλίγονται άπ' αὐτό παράλλη-
λα γιά νά μῇ μπλέκονται όταν θά περ-
νοῦν άπ' τὰ «μητάρια» καί τò «χτένι».
Ἡ «γαϊδάρα» ή «σθάρνα» καί ή «τυλί-
χτρα» είναι τὰ βασικά έργαλεία γιά τή
δουλειά αὐτή, πού λόγω τῆς δυσκολίας
της τήν ήξεραν μόνο λίγες σέ κάθε χω-
ριό.

Ἔτοιμο λοιπόν καί τò «διασίδι». Ὡρα
νά στεριωθεῖ ὁ άργαλειός. Ἀλλή διαδι-
κασία τούτη μέ αρκετό μπελά άν σκε-
φτεῖς ὅτι ὁ άργαλειός «θέλει εκατόν δυò
(έξῆρτήματα) καί τῆς κόττας τò φτερό»
ὥπως λένε οἱ παλῆγες.

Πάνω στό σκελετό τοῦ άργαλειοῦ θά
κρεμαστεῖ τò ξυλόχτενο μέ τò χτένι, καί
τὰ «μητάρια», μέσα άπ' τὰ ὁποία θά πε-
ράσουν οἱ κλωστές τοῦ στιμονιοῦ γιά νά
καταλήξουν στό άλλο «άντι» πού βρίσκε-
ται μπρòς στήν ὕφάντρα.

Ἀπό κάτω θά κρεμαστοῦν οἱ «πατητή-
θρες» δηλ. δυò πέλιματα ξύλινα πού έχουν
σκοπό ν' άνεδοκατεβάζουν τὰ «μητάρια»,
μέ τή βοήθεια τῶν «καρουλιῶν» ὥστε νά
σταυρώνεται τò στιμόνι καί νά άφίνει νά
περάσει άπό μέσα ή σαίτα.

Ἀς σημειώσουμε έδῶ ὅτι ένα χτένι, ά-
νάλογα μέ τò σκοπό γιά τόν ὁποῖο έγινε,
έναν δηλαδή προορίζεται γιά λεπτά ή χον-
δρά ὕφασματα, έχει χωριστεί μέ καλαμά-
κια μήκους 6—7 εκατοστών σέ 500 ή 600
μέρη, μέσα άπ' τὰ ὁποία περνοῦν οἱ κλω-
στές τοῦ στιμονιοῦ.

Τὰ «μητάρια» είναι δυò παράλληλα ξύ-
λα συνδεδεμένα μεταξύ τους μέ τò «μητα-
ρόνεμα» —καλοστριμμένη βαμβακερή κλω-
στή αρκετά γερή σάν φιλòς σπάγγος —κα-
τά τέτοιο τρόπο πού ή κλωστή τοῦ ένòς
νά περνά μέσα άπ' τήν κλωστή τοῦ άλλου
καί σχηματίζει τή θηλειά, μέσα άπ' τήν
όποία περνά τò στιμόνι καί έτσι γίνεται
δυνατό τò έναλλάξ άνεδοκατεβάσμα του
γιά νά επιτυγχάνεται τò σταύρωμα.

Ό άργαλειός τώρα είναι έτοιμος. Τὰ
μασούρια «μπήκανε», ὅχι ὅμως κατὰ τή
διάρκεια τοῦ Μαγιοῦ γιατί τò μήνα αὐτό,
αὐτε καλαμίζουν οὔτε διάζουν γιά νά μῇν
άκουστοῦν τὰ καλάμια άπό άντρόγυνο καί
χηρέψει.

Μία γυναίκα θά τρέξει νά φέρει ένα
γυοθά γεμάτο νερό καί θά τò χύσει, γιά
νά τρέξει ή δουλειά ὅπως τρέχει τò νερό.
Όλες διάζονται βλέπεις νά τελειώσι τò
ὕφαντό, αλλά περισσότερο διάζεται ή γκα-
στρωμένη πού θά περιμένει πότε θά πέσει
ὁ «κάρδος» — ή λεπτή βέργα πού κρατᾶ
τίς άκρες τοῦ στιμονιοῦ καί πού τοποθε-
τεῖται σέ ειδική έγκοπή τοῦ πίσω άντιοῦ
—γιά νά τόν πάρει ή πρώτη πού θά βρε-
θεῖ εκεί, νά τοῦ δάλει στό στόμα της, νά

Τ' ΑΗΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΙΚ ΑΠ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΡΒΕΛΗ, δάσκαλου

Δροσιά χωρίς πλατάνια είναι κάτι το άδιανόητο, όπως και πλατάνια χωρίς δροσιά. Δροσιά, πλατάνια και γάργαρα νερά, που κυλούν μέσα σε ρεματιές γεμάτες θάτα, αποτελούν τον κατάλληλο συνδυασμό για την ύπαρξη αηδονιών.

“Όλα τα παραπάνω μαζί με πλούσια θλάστηση —χειμώνα καλοκαίρι — συνδυάζει το χωριό Στρόμη Παρνασσίδας. Κουρνιασμένη στις βορινές πλαγιές της Γκιώνας αποτελεί ένα μικρό παράδεισο με τα πολλά πελώρια πλατάνια, την άφθονη πρασινάδα, τα γάργαρα νερά και τα κελαηδήματα των αηδονιών.

Τρία στοιχεία που μαλακώνουν την ψυχή και κάνουν τους ανθρώπους καλοσυνάτους, ήρεμους και χαρούμενους: τα πλατάνια, η δροσιά και τ' αηδονία.

Χρόνια και χρόνια κυλούσε, η ζωή μέσα σ' αυτή την αρμονία. “Ωσπου νά! το έτος 1966 κάτι ήρθε να την διαταράξει. Ο αγροφύλακας του χωριού αγόρασε πίκ - άπ! Πίκ - άπ και μάλιστα με μεγάφωνα.

“Απ' την πρώτη κιόλας μέρα αντιλάλησαν οι ρεματιές. Ξαφνιάστηκαν στην αρχή οι χωριανοί. Βγήκαν οι γριές στις ροūγες. Πιάσαν την ψηλή κουβέντα κι' άκουγαν τα τραγούδια.

Σ' όλο το χωριό ακούγεται το πίκ -

κλείσει τα μάτια και να θγει στη στράτα. Εκεί θα ανοίξει τα μάτια της και θα περιμένει να δει άνθρωπο. “Αν είναι άντρας τότε ή γκαστριωμένη θα κάνει «παιδί» (αγόρι) αν είναι γυναίκα, θα κάνει «σακάτικο» δηλ. κορίτσι.

Περισσότερο να γράψουμε ότι ή μεγάλη τούτη μέρα δεν θάναι. Τρίτη που είναι γρουσουζίκη.

Θα σημειώσει ή ύφάντρα τί μέρα είναι, θα κάνει το σταυρό της και θα «μπεϊ» στον άργαλειό.

“Όταν τελειώσει το ύφαντό, και τουτο εξαρτάται άπ' τίς άλλες ασχολίες της ύφάντρας, άπ' τη σβελτάδα της, άπ' το αν είναι βαρύ ή άπλό το σχέδιο κ.ά., θα το κόψει!

Αυτό όμως αποτελεί πραγματική ιεροτελεστία. Πρώτα δεν κόβεται το ύφαντό την ήμέρα που το άρχισαν, γι' αυτό και ή ύφάντρα σημείωσε την μέρα που άρχισε. Δεύτερον δεν κόβεται ήμέρα Σάββατο — βλέπεις το Σάββατο δεν απέχει πολύ άπ' το «σάβανο». Τρίτον, όταν κόβεται όλες πρέπει να κάθονται για να μη κοπούν οι μέρες τους και έπειτα να «στεριώσει» ο γαμπρός, αν το ύφασμα προορίζεται για προίκα.

Αυτή είναι ή διαδικασία για την ύφανση ενός ρούχου στη περιοχή της “Αμφισσας, που πολλές γριές μου περιέγραψαν, ή ή κάθε μια με τον τρόπο της, και που νοιώθω την ανάγκη να τις ευχαριστήσω όλες.

άπ. Τί κι αν είναι
Τί κι αν παράρ
χωρίζουν το χω
Το πίκ - άπ άκο
σπίτι του άγροφ
σμένο στη μέση
άκρη μιας προεξ
στηκε έπίτηδες γ
ν' άγναντεύει ο
στο παρατηρητή

Τώρα, κοντά σ
φύλακα, προστέ
άπ. “Απ' τη μια
θερίζει άπ' την
ψυχαγωγεί με τη
θε μεσημέρι —π
διαρκούν τόσο λ
το πίκ άπ χύνει
χους μέσα στις ρ
οί γριές κι οι γέ
δεν βλογάει στο
το δάσκαλο — κ
γες κι άκούνε...

Κι' έχει ο άγρ
μοτικά τραγούδ
«Μή με κοιτάς π
νας άητός περήφ
λεβέντης δεν π
ρα...», «Σ' αυτές
λές λεβέντες μου
τιά, ίτιά λουλου
πήρα ένα κατήφο
ποτάμι...», κ.ά. Τρ
νουν στη μνήμη ά
δόξες, πολέμους
καθημερινής ζωής
που φέρνουν δάκρ

“Εξάίρεση στα
κά άποτελεί το
το το μοδιστράκι
τάκι...» που μπαί
λης έπιμονής του
σκαλου και έκφρ
του

ἄπ. Τί κι ἂν εἶναι ἀραιὰ τὰ σπίτια; Τί κι ἂν παράρριζα τοῦ Μόρνου χωρίζουν τὸ χωριὸ σὲ πέντε μέρη; Τὸ πίκ - ἄπ ἀκούγεται παντοῦ. Τὸ σπίτι τοῦ ἀγροφύλακα εἶναι χτισμένο στὴ μέση τοῦ χωριοῦ, στὴν ἄκρη μιᾶς προεξοχῆς, λὲς καὶ χτίστηκε ἐπίτηδες γιὰ δραγατσά, γιὰ ν' ἀγναντεύει ὁ ἀγροφύλακας. Σωστό παρατηρητήριο!

Τώρα, κοντὰ στὸ μάτι τοῦ ἀγροφύλακα, προστέθηκε καὶ τὸ πίκ - ἄπ. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὸ μάτι φοβερίζει ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ πίκ - ἄπ ψυχαγωγεῖ μὲ τὴ μουσικὴ του. Κάθε μεσημέρι —πρῶτῃ κι ἀπόγευμα διαρκοῦν τόσο λίγο στὴ Στρώμη— τὸ πίκ ἄπ χύνει τοὺς γλυκοὺς ἤχους μέσα στὶς ρεματιές. Βγαίνουν οἱ γριές κι οἱ γέροι— νιὸς καὶ νιά δὲν θλογάει στὸ χωριό, ἐξὸν ἀπὸ τὸ δάσκαλο — κάθονται στὶς ροῦγες κι ἀκούνε...

Κι' ἔχει ὁ ἀγροφύλακας ὅλο δημοτικὰ τραγούδια μὲ καημούς: «Μὴ μὲ κοιτᾶς ποὺ γέρασα...», «Ένας ἀητὸς περήφανος, ἕνας ἀητὸς λεβέντης δὲν πάει στὰ κατώμερα...», «Σ' αὐτὲς τὶς ράχες τὶς ψηλὲς λεβέντες μου ποῦ πᾶτε...», «Ἰτιά, ἰτιά λουλουδιασμένη...», «Σὰν πῆρα ἕνα κατήφορο στὴν ἄκρη στὸ ποτάμι...», κ.ἄ. Τραγούδια ποὺ φέρνουν στὴ μνήμη ὠραῖες ἀναμνήσεις, δόξες, πολέμους καὶ γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ποὺ συγκινοῦν, ποὺ φέρνουν δάκρυα στὰ μάτια.

Ἐξαίρεση στὰ παραπάνω δημοτικὰ ἀποτελεῖ τὸ τραγούδι, «ἄχ αὐτὸ τὸ μοδιστράκι μ' ἔχει κάνει θυμάκι...» ποὺ μπαίνει κατόπιν μεγάλῃς ἐπιμονῆς τοῦ 25χρονοῦ νιοῦ δασκαλοῦ καὶ ἐκφράζει τὸν καημὸ του

Τὴν Κυριακὴ —μετὰ τὴ θεία λειτουργία— ὑπάρχει πανηγυρικὸ πρόγραμμα. Ἀνάμεσα στὰ τραγούδια ἀκούγεται καὶ καραγκιόζης. Γελοῦν μὲ τὴν καρδιά τους οἱ λιγοστοὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Μαζί τους χαίρονται καὶ οἱ ξενιτεμένοι ποὺ ἦρθαν τὸ Σαββατοκύριακο ἀπὸ τὴ Λαμία καὶ τὴν Ἀθήνα νὰ δοῦν τοὺς δικούς τους καὶ νὰ φέρουν τὰ καλὰ τῆς πόλης...

Ὡσπου τὸ πίκ ἄπ νὰ πεῖ δέκα τραγούδια ἢ Γκιῶνα κρύβει θιαστικά τὸν ἥλιο, ὁπότε ἤρεμα οἱ χωριανοὶ τελειώνουν τὶς δουλειές τους. Ὅλοι δὲ ἀγαποῦν τὸν ἀγροφύλακα, γιατί σὲ κανένα δὲν ἔχει κάνει μὴνυση καὶ πάντα θρῖσκει συμβιβαστικὸ τρόπο νὰ διευθετήσῃ τὶς διαφορές τους. Τώρα, ποὺ μὲ τὸ πίκ ἄπ τοὺς ψυχαγωγεῖ, τὸν ἀγαποῦν περισσότερο καὶ κανένας δὲν κάνει παρανομίες.

Τὰ τραγούδια τ' ἀκούσαν καὶ τ' ἀηδόνια. Ζήλεψαν στὴν ἀρχὴ τὸ πίκ ἄπ, γιατί οἱ ἄνθρωποι τὸ πρόσεχαν περισσότερο. Φοβήθηκαν ὅτι αὐτὸ θὰ τραγουδάει ὅλες τὶς ὥρες. Ὅμως κάτι τέτοιο δὲν ἔγινε. Λὲς κι κάναν μυστικὴ συμφωνία. Τὸ πίκ ἄπ τραγουδάει μόνο τὸ μεσημέρι. Ὅλες οἱ ἄλλες ὥρες εἶναι στὴ διάθεση τῶν ἀηδονιῶν. Ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ συναγωνισμοῦ χαλοῦν τὸν κόσμον μὲ τὰ γλυκόφωνα κελαηδήματά τους. Τὸ πίκ ἄπ προσπαθεῖ νὰ μιμηθεῖ τ' ἀηδόνια, ἀλλὰ δὲν τὰ καταφέρνει, γιατί πολλὲς φορὲς κάνει καὶ μερικές παραφωνίες. Ἔτσι τ' ἀηδόνια, μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ νικητῆ, συνεχίζουν νὰ κελαηδοῦν τὶς συμφωνίες τους, ὅπως τόσοι αἰῶνες, ἔχοντας τὴν αἴσθησιν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν καὶ τὰ δύο : καὶ τ' ἀηδόνια καὶ τὸ πίκ ἄπ.

Ἀπ' τῆ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας

1. — Συνεχίστηκαν οἱ προσφορὲς ἀντικειμένων γιὰ τὸ «Λαογραφικὸ Μουσεῖο Φωκίδας» καὶ οἱ προσπάθειες, γιὰ τὸν καθαρισμό, ἐπιδιόρθωση καὶ ἀποκατάσταση τῆς ἀρχικῆς τους μορφῆς, πολλὰς φορές. Ὁ πλουτισμὸς τῶν συλλογῶν καὶ ἡ δημιουργία νέων προκαλεῖ, καὶ πάλι πρόβλημα στενότητος χώρου, παρὰ τὴν πρόσφατη ἐπέκταση τοῦ Μουσείου.

2. — Συνεχίστηκαν καὶ οἱ προσφορὲς γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς Ἑταιρείας.

Οἱ παρακάτω συμπατριῶτες ἀπέστειλαν τ' ἀντίστοιχα ποσά :

1) Ἡλίας Ἀν. Παχός, Παλαιὸ Φάληρο	δρχ. 1.000
2) Στεφ. Παπακωνσταντίνου, εἰς μνήμην τῆς συζύγου του »	1000
3) Εὐθ. Ζωϊτός, Καλλιθέα - Δωρίδας	δρχ. 200
4) Χρήστος Καρβέλης, Ἀμφισσα	δρχ. 500
- Ἡ Ἑταιρεία τοὺς εὐχαριστεῖ θερμά.

ΛΕΞΙΚΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΛΟΓΩΝ

Μιά ἐργασία τοῦ Δρόσου Κραβαρτόγιαννου, πὺ κυκλοφόρησαν πρόσφατα οἱ ἐκδόσεις «Ἑλληνικὸ νόμισμα» (Σόλωνος 77, Ἀθήνα), πολὺ χρήσιμη στοὺς ἐρευνητὲς τοῦ νομίσματος καὶ στοὺς ἀρχαρίους συλλέκτες πὺ θὰ θελήσουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἐρευνα τοῦ νομίσματος σὲ βάθος.

Περιέχει ὅλους τοὺς ζῶντες νεοέλληνες νομισματολόγους μὲ πλήρη ἀποδελτίωση τῆς συγγραφικῆς τους ἐργασίας (βιβλία, ἄρθρα, ἀνακοινώσεις).

«ΣΤΑ ΟΡ' ΚΙ ΣΤΑ Β'ΝΑ»
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὴ σελ. 17/481)
ζεύεται».

— «Καὶ κεῖνος μὲ τὸ μπακράτσι πὺ γυρόφερνε νὰ πιεῖ τὸ αἶμα μου;» ἐπέμεινε ὁ μπάρμπα Σπύρος.

— «Τὸ κακὸ σου τὸ καιρὸ θάκανε, νεραῖδοπαρμένε. Ὁ Κῶτσος τσ' Βασίλαινας ἦτανε, ὁρέ, καὶ τὸ μπακράτσι γύρευε νὰ ξεπλύνει στ' αὐλάκι τῆς νεροτρουθιάς — ἀπὸ κοκ-

κινέλι ἦτανε καὶ γάλα θάβαζε — καὶ ὄχι ὁσμιζότανε ἄνθρωπο καὶ λόγια μισολάγγερα. Ἀεῖντε ὅμως, ἀρκετὰ εἶπατε, πᾶμε νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸν ὁθорὸ μὴ πάθουμε καμμιὰ ζημιὰ μὲ τὶς χαζοκουβέντες σας γιὰτὶ τότενες θὰ δεῖτε, πρωτοχροινάτικα, καὶ τὶς νεράϊδες καὶ τὰ φαντάσματα καὶ τοὺς βορδόλακες, οὐλά μαζί σὲ μένα καὶ τίποτας δὲ θὰ σᾶς γλυτώσει.

Ἀεῖντε».

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ